ToP 141

ToP | tlumočení–překlad podzim 2021 | ročník XXXII | ISSN 2336-8888

Software
Translation
Artwork
Recording

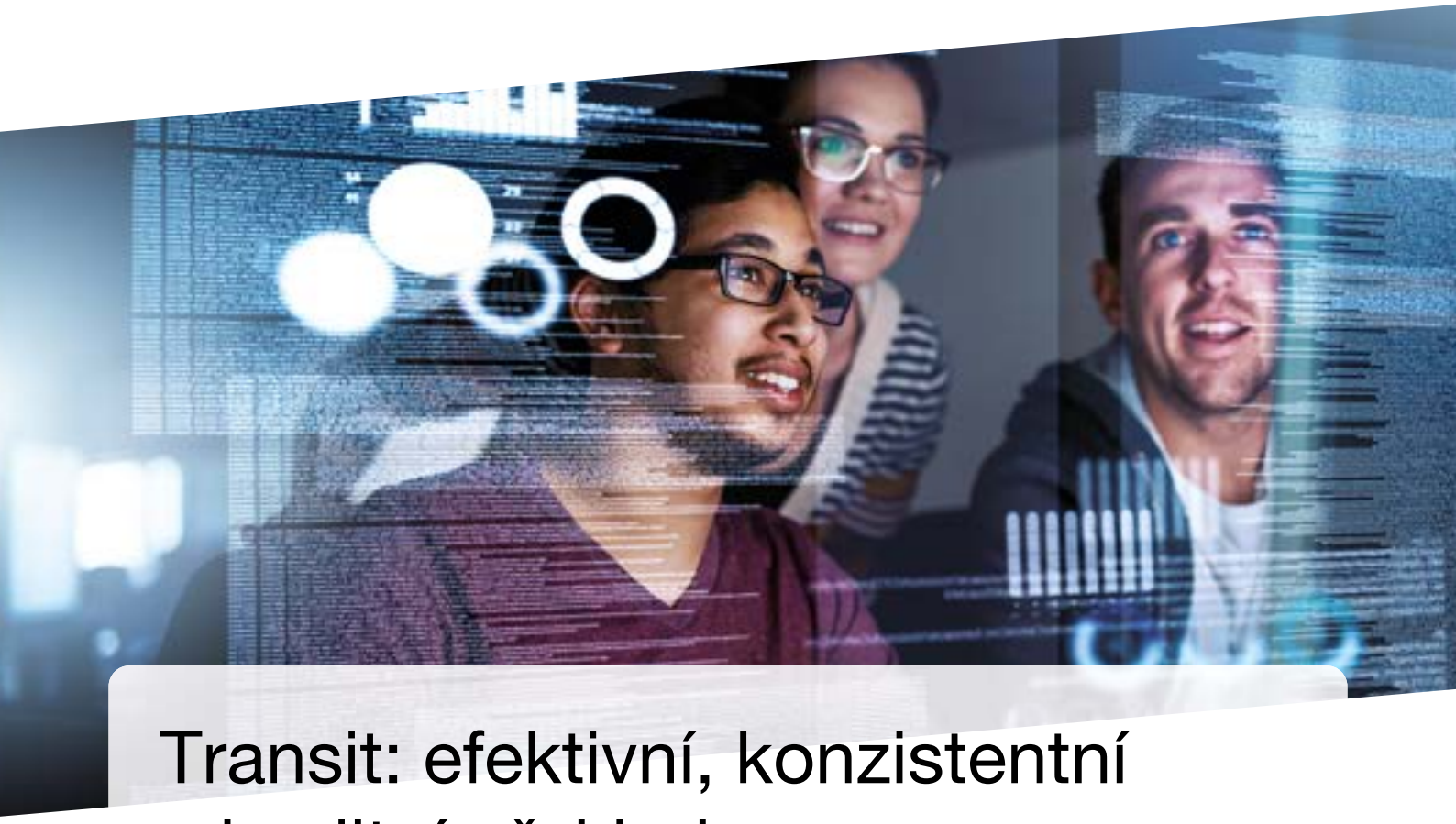

Transit: efektivní, konzistentní a kvalitní překlad

- Nižší náklady a menší časová náročnost na překlady a lokalizaci
- Rychlejší návratnost investice
- Pracovní platforma pro veškeré projekty v oblasti překladu a lokalizace ve všech formátech a ve všech jazycích
- Zajištění kontroly nad výsledky překladu a práce s terminologií
- Podpora standardních a výměnných formátů (např. pro projektové balíčky z SDL Trados, SDL WorldServer a MemoQ, XLIFF atd.)
- Flexibilní licenční modely (lokální licence, plovoucí licence, časově omezená licence, IaaS, SaaS)
- Celosvětová síť podpory
- Vysoká úroveň kvality překladu díky neustále dostupnému kontextu a terminologii
- Morfologická podpora pro více než 80 jazyků a jazykových variant
- Intuitivní práce s formátovacími znaky díky chytrému systému markupů
- Duální konkordantní vyhledávání jak ve výchozím, tak v cílovém jazyce
- Synchronizované náhledy pro všechny typy projektů
- Návrhy překladů z překladové paměti a systému strojového překladu ve stejném editoru
- Převod hlasového záznamu na text

www.star-group.net
praha@star-group.net
+420 233 355 377
+420 608 320 100

STAR Group
zal. 1984

Vývoj obsahu a software | Jazykové služby | Distribuce obsahu | Podpora digitalizace

Obsah

Nová databáze *A. Diabová* **4**

Spojeni v překladu **4**

Z translatologické bibliografie *I. Čeňková* **5**

Jeronýmovy dny 2021 **6**

Monografie O. Wrede k právnímu překladu – trestní právo procesní v německém jazyce „Theoretisch-pragmatische Reflexionen zur interlingualen Übersetzung ausgewählter Textsorten des Strafprozessrechts" (recenze) *J. Štefčík* **7**

Mladí vpřed a staří na svá místa! *Dely Serrano* **9**

Veselé (i méně veselé) příběhy z tlumočení **17**

Můj (ne)tlumočnický zážitek *A. Šourková* **17**

Pozdrav z Oxfordu *A. Kautský* **18**

100 Years of Conference Interpreting: A Legacy. Edited by Kilian G. Seeber, Cambridge Scholars Publishing, 2021 (recenze) *I. Čeňková* **19**

Dabingová cena Františka Filipovského 2021 **21**

Nová verze české kontroly pravopisu Hunspell *M. Pošta* **22**

Zpráva z konference The 20th ITRI International Conference – The Roles and Identities of Interpreters and Translators in an Ever-Changing World *E. Getta* **24**

O manifestu o strojovém překladu AVTE s Miroslavem Poštou **27**

Koncept chyby v tlumočení *N. Hynková Dingová* **29**

Tlumočení a hrobka českých králů, aneb co všechno se může překladateli stát *B. Švehlová* **32**

Výlet do Kolína *A. Šourková* **34**

Dále vyšlo (nebo vyjde)… *A. Šourková* **36**

Nová databáze

Jednota tlumočníků a překladatelů JTP

Jak jste si mnozí všimli, máme nové logo, nové webové stránky a novou databázi členů.

Po třiceti letech existence JTP nazrál čas přizpůsobit se novým trendům.

Stránky zatím stále ještě nejsou hotové, ale jejich autorka Tanya Quintieri na nich průběžně pracuje. Co je však již funkční docela dlouho, je databáze členů a tady si neodpustím hlasitý povzdech – máme přes 460 aktivních členů a do nové databáze se nás zatím zapsalo jen 102.

Nová databáze nejen lépe splňuje požadavky GDPR, ale naplňuje i to, co jsme si přáli již tehdy, kdy se pracovalo na minulých webových stránkách. Každý člen má možnost upravit si obsah a vzhled svého profilu podle svých představ. Povinné údaje se týkají pouze jména, jazykové kombinace, případné specializace a kontaktu. Vše ostatní doplňuje člen podle svého uvážení. Obrázky, loga, linky, reklamní texty, to vše si můžete doplnit jak chcete.

Základem všeho je ovšem registrovat se na nových webových stránkách pod **Můj účet**. I dřívější členové si poprvé musí zažádat o registraci, dostanou nové heslo (autentifikace je dvojitá, takže napřed dostanete nové heslo a potom číselný kod, ale systém vás navede sám) a potom si profil vyplní. Starou databázi jsme na nové stránky nepřeklápěli. Chcete-li být pro zákazníky k nalezení, vyplňte si profil. V první fázi stačí napsat jen základní údaje, ať tam jste. Časem, až si rozmyslíte, co byste o sobě chtěli sdělit dalšího, můžete postupně doplňovat.

Těm, kdo si už profil vyplnili, děkuji a doporučuji občas se do něj podívat a dále jej aktualizovat. Stránky se stále upravují a pokud došlo k opravě některé systémové chyby, ta se projeví až po aktualizaci. Také doufám, že se brzy spustí anglická verze stránek. Vyhledáváč bude hledat anglicky, ale vaše profily více mutací mít nebudou. Proto doporučuji, pokud chcete oslovit zahraniční klientelu, abyste si nějaké to povídání o sobě také napsali buď anglicky nebo ve svých pracovních jazycích.

Cesta před námi je ještě dlouhá, budování stránek postupuje pomalu, ale každé přispění ke společnému dílu se projeví. A pokud byste s registrací měli problém, pište na **hello@wpassociations.com**.

AMALAINE DIABOVÁ
předsedkyně JTP

Spojeni v překladu

Mezinárodní federace překladatelů FIT, jíž je JTP členem, vydává každým rokem heslo k Mezinárodnímu dni překladu. Ten slavíme 30. září, na svátek patrona našeho sv. Jeronýma. A letos nám přátelé z FITu poslali plakát, jenž vidíte na obálce, s heslem United in translation / Unis dans la traduction, což můžeme přeložit jako Spojeni v překladu, nebo Jednotně v překladu, či v tvůrčím pojetí ještě jinak... My našeho patrona vzpomeneme na tradiční Mši svaté za tlumočníky a překladatele v předvečer svátku sv. Jeronýma 29. září, v kostele sv. Petra na Starém městě pražském. Sloužit bude jako vždy náš čestný člen pater Lukáš Lipenský, OCr., zapěje soubor Gondrasek a v něm naše milá členka Rita Lyons Kindlerová.

Více zde: **http://dev.jtpunion.org/Akce/2020/MSE-SVATA-ZA-TLUMOCNIKY-A-PREKLADATELE**

Z translatologické bibliografie

***Interpreting, International journal of research and practice in interpreting*, ročník 22, číslo 1, 2020, John Benjamins Publishing Company, ISSN 1384-6647/E-ISSN 1569-982X.**

Prestižní odborný časopis, věnovaný výzkumu, teorii i diskusi o různých aspektech a otázkách tlumočení, jež probíhá v celé řadě situací, kontextů, módů (mluvené i znakové jazyky) a formátů (tlumočení v médiích, ve zdravotnictví, konferenční, soudní a komunitní tlumočení atd.) vychází již 22 let. Pravidelně představuje současné trendy interdisciplinárního výzkumu v této oblasti, zajímá se o historii tlumočení, o kognitivní, psychologickou, sociologickou, kulturní, neurolingvistickou i lingvistickou dimenzi tlumočení, o metodologii a didaktiku, o roli tlumočníka, jeho vzdělávání a profesní přípravu, stejně jako o nové problémy a aktuální otázky, jež vyvstávají v souvislosti s tlumočením distančně / online a s využíváním různých platforem a moderních technologií.

Editory Interpreting jsou již několik let profesor Franz Pöchhacker z Centra translatologie Vídeňské univerzity a profesorka Minhua Liu z Univerzity v Hongkongu, kteří v oboru teorie a praxe tlumočení patří k mezinárodně uznávaným kapacitám. Koncem 90. let minulého století časopis založili a postupně úspěšně vybudovali jeho vědecké renomé světově známá profesorka, badatelka a konferenční tlumočnice Barbara Moser-Mercer z Fakulty překladu a tlumočení Ženevské univerzity a profesor Dominik W. Massaro, kognitivní psycholog z Univerzity Santa Cruz v Kalifornii.

Podívejme se tedy blíže na obsah tohoto čísla. Celkem zde najdeme pět obsáhlých odborných vědeckých statí, diskuzi a dvě recenze. Postupně si vše stručně projdeme.

V úvodním článku Cédric Lenglet a Christine Michaux z univerzity v belgickém Monsu předkládají čtenářům výsledky experimentu, v němž zjišťovali, zda specifická prozódie používaná tlumočníky při simultánním tlumočení má vliv na kvalitu porozumění obsahu projevu. Svoji hypotézu testovali na dvou skupinách posluchačů (47 posluchačů mělo hlubší znalost tlumočené tematiky a 40 pouze zběžné povědomí o tématu) s tím, že všichni poslouchali francouzské simultánní tlumočení dvacetiminutové německy pronesené přednášky – jednak přímo samotné tlumočení a jednak čtený přepis tohoto tlumočení, přednesený tímtéž tlumočníkem. Badatelé analyzovali prozódii obou těchto francouzských výstupů a konstatovali, že simultánní tlumočení bylo mnohem monotónnější, s větším množstvím kratších či delších pauz a parazitních zvuků a také tempo tlumočení bylo značně kolísavé. Čtený přepis tlumočení byl živější, plynulejší, bez parazitních zvuků a váhání či

nežádoucích pauz. Přesto výsledky dotazníkového šetření zjišťujícího míru porozumění při poslechu tlumočení neprokázaly, že by tyto prozodické nedostatky úroveň porozumění ze strany posluchačů významněji ovlivnily. Tyto závěry jsou rovněž souladu se standardy tlumočení na odborných konferencích, kde má při hodnocení kvality prioritu obsah přednášky před neverbálními složkami přednesu.

Ve druhé stati, jejímž autorem je Andrew K. F. Cheung z Polytechnické univerzity v Hongkongu, si přečteme, že posluchači mohou vnímat kvalitu tlumočení odlišně podle toho, jak tlumočníkovi „důvěřují“. Své tvrzení dokládá na experimentu, který uskutečnil se dvěma skupinami čínských posluchačů, jimž pustil videozáznam s projevem amerického prezidenta Obamy, tlumočeným simultánně do standardní čínštiny (mandarínštiny) nerodilým mluvčím. Jedné skupině byla zároveň v průběhu celého tlumočení s angličtiny do čínštiny souběžně s videem ukazována fotografie obličeje čínsky vypadajícího tlumočníka, zatímco druhá skupina měla před sebou po celou dobu tlumočení fotografii bělošského tlumočníka. Kvantitativní výsledky šetření ukázaly, že ti posluchači, kteří byli díky fotografii přesvědčeni, že do čínštiny tlumočí nerodilý mluvčí, tedy cizinec, hodnotili kvalitu tlumočení pozitivněji než ti, kteří naopak uvěřili, že do neautenticky znějící čínštiny tlumočil Číňan. Kvalitativní výsledky pak prokázaly, že posluchači, kteří se domnívali, že jim do čínštiny z angličtiny tlumočí cizinec, oceňovali především jeho profesionální jazykovou kompetenci v čínštině a úroveň jeho tlumočení vnímali právě z tohoto úhlu pohledu.

Ve třetím příspěvku Christian Licoppe (z Interdisciplinárního Institutu inovací, Národní francouzského centra pro vědu a výzkum CNRS a z Telecomu Paříž) a Clair-Antoine Veyrier (rovněž z Telecom Paříž) předkládají výsledky své etnografické studie soudního tlumočení pro žadatele o azyl, jež probíhalo formou distančních videopřenosů. Věnují se zejména tomu, jak tlumočník koordinuje předávání slova, otázky a odpovědi, někdy pouze tím, že se obrátí k příslušné osobě tělem, jindy explicitně přeruší řečníka, či požádá o kratší odpověď. Autoři dokazují, že někdy takováto koordinace ze strany distančně působícího tlumočníka a přerušování dlouhých výpovědí žadatele o azyl, může mít negativní dopady při rozhodování o jeho osudu.

Ve čtvrtém článku se autorka Xin Liu z Technologické univerzity, školy cizích jazyků, v čínském městě Ta-lien podrobně zabývá analýzou pragmalingvistických výzev, kterým musí čelit studenti oboru tlumočnictví při nácviku tlumočení během simulovaných soudních líčení, kdy probíhá křížový výslech z angličtiny do čínštiny.

V průběhu pěti takovýchto simulovaných soudních jednání na univerzitě v Sydney zkoumala nedostatky v tlumočení do čínštiny a možné příčiny některých významových posunů, ke kterým při tlumočení z angličtiny docházelo. Většinou to bylo způsobeno nedostatečnými pragmatickými kompetencemi studentů tlumočení, a proto by to mělo být ve studijních plánech oboru lépe zohledněno.

Poslední, pátá stať od Sijia Chen ze Southwest Univerzity v čínském městě Čchung-čching je věnována notaci při konsekutivním tlumočení s pomocí digitálního pera. V této souvislosti badatelka realizovala v Austrálii v Sydney empirickou studii s 22 profesionálními tlumočníky v jazykové kombinaci čínština a angličtina, a to oběma směry, kdy tlumočníci používali digitální pero, jež paralelně nahrávalo jak čas zápisu každého symbolu či jiného typu notace, tak zvuku originálu. Ukázalo se, že tlumočníci preferují jako jazyk notace vždy angličtinu a spíše slovní poznámky, než symboly či zkratky, které jim paradoxně zabraly více času při zapisování – byly zaznamenány s větším časovým posuvem od originálu. Rovněž směr tlumočení měl vliv na charakter notace a na moment jejího záznamu po vyslechnutí originálu. Kratší posuv byl při tlumočení z angličtiny do čínštiny. V článku jsou podrobně a přehledně popsány i předchozí výzkumy zaměřené na notaci při konsekutivním tlumočení a zejména pak na využití digitálního pera a tabletu pro zápis.

V další části časopisu následuje velmi zajímavá a podnětná diskuse o využití replikací empirických studií pro lepší meta-analýzu získaných dat – díky dostatečnému množství statisticky využitelných informací a pokrytí řady

jazykových kombinací. Velmi strukturovaně a logicky autoři Christopher D. Melinger a Thomas A. Hanson z univerzity Severní Karolíny v Charlotte a z Buttler Univerzity v Indianapolisu hovoří o předchozím vývoji i současném stavu oboru, komplikacích i limitech při využití replikačních studií.

V závěru časopisu jsou publikovány dvě velmi poučné recenze: první z nich fundovaně analyzuje obsah publikace o soudním tlumočení v Hongkongu od Evy N. S. Ng. Common Law in an uncommun courtroom: Judicial interpreting in Hong Kong, jež vyšla v nakladatelství John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, v řadě Benjamins Translation Library jako č. 144 v roce 2018 (ISBN 978 90 272 0191 1). Druhá podnětná recenze se věnuje rovněž publikaci z nakladatelství John Benjamins – také z řady Benjamins Translation Library, č. 147, z roku 2019, od Adolfa M. Garcíi The neurocognition of translation and interpreting (ISBN 978 90 272 0339 7). Autorem recenze je psycholog Alexis Hervais Adelman z univerzity v Curychu, který v oblasti výzkumu kognitivních funkcí v procesu tlumočení s využitím moderních zobrazovacích metod patří mezi špičky ve svém oboru.

Časopis je pro zájemce k dispozici prezenčně v knihovně Ústavu translatologie FF UK, Šporkův palác, Hybernská 3, Praha 1.

PROF. PHDR. IVANA ČEŇKOVÁ, CSC.
Konferenční tlumočnice akreditovaná pro orgány Evropské unie, na Ústavu translatologie FF UK garantka studijního oboru ruština, vedoucí Semináře teorie a didaktiky tlumočení a garantka magisterského studia Tlumočnictví, vedoucí postgraduálního kurzu Euromasters in Conference Interpreting (EMCI)
čestná členka JTP

Jeronýmovy dny – 12. a 13. listopadu 2021

Podzim je tu a s ním i další naše Jeronýmovy dny. Doufáme, že nám letos žádná vyšší moc nezabrání v jejich konání prezenční formou, každopádně část programu bude opět dostupná i na internetu. Dva dny přednášek, prezentací a besed opět proběhnou v K-centru na Senovážném náměstí č. 23 a připravujeme je ve spolupráci s Asociací konferenčních tlumočníků ASKOT, Českou komorou tlumočníků znakového jazyka, Jednotou tlumočníků a překladatelů, Komorou soudních tlumočníků ČR, Obcí překladatelů, Ústavem translatologie FF UK a Generálním ředitelstvím pro překlady (DGT) Evropské komise.

Program je ještě v jednání, jeho průběžně aktualizovanou podobu najdete na adresách
https://www.jtpunion.org/akce/jeronymovy-dny-2021/
nebo
http://dev.jtpunion.org/Akce/2021/JERONYMOVY-DNY-2021

Těšíme se na viděnou!

Recenze

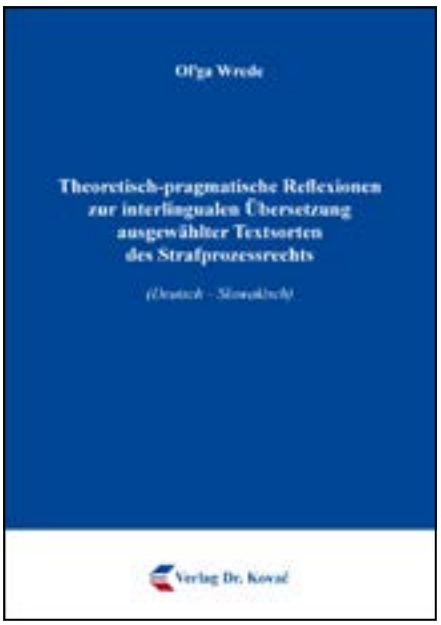

Oľga Wrede: „Theoretisch-pragmatische Reflexionen zur interlingualen Übersetzung ausgewählter Textsorten des Strafprozessrechts". Dr. Kovač Verlag, Hamburg 2020 (390 s.)

Do pozornosti úradných prekladateľov a tlmočníkov dávame novú vedeckú monografiu v nemeckom jazyku od autorky doc. PaedDr. Oľgy Wrede, PhD. Publikácia prináša jedinečný a zároveň viacdimenzionálny pohľad na problematiku špecifickej oblasti právneho prekladu – trestné právo procesné, ktoré skúma v jazykovej dvojici nemecký jazyk-slovenský jazyk.

Monografia je rozdelená do sedem kapitol, ktoré sú vzájomne obsahovo a tematicky prepojené. Sú koncepčne poskladané a koherentne nadväzujú na seba tak, aby sa v nich vedel zorientovať aj čitateľ, ktorý je tejto špecifickej problematike nováčikom.

V prvej kapitole s názvom Právna komunikácia a právny preklad sa autorka zmieňuje o význame právneho prekladu v globalizovanom svete a jeho špecifikách v porovnaní s prekladom v iných oblastiach. Veľmi prínosné je uvedenie všetkých publikácií o právnom preklade a tlmočení, ktoré vyšli v posledných desaťročiach na Slovensku.

V druhej kapitole je zadefinovaný pojem „právo" ako aj rozdelenie jednotlivých právnych oblastí v slovenskom a nemeckom právnom poriadku.

V tretej kapitole je stručne a jednoducho opísaná podstata trestného práva v kontraste s inými právnymi odvetviami v porovnaní s Nemeckom a Slovenskom.

Vo štvrtej kapitole sú odborne definované a prezentované jednotlivé fázy trestnoprávneho procesu aj s jeho všetkými súčasťami (napr. súdy, znalci, juristi, etc.).

Piata kapitola má charakter explikácie textovej typológie právnych textov, kde autorka ponúka prehľadnú štruktúrovanú formu kategorizácie rôznych typov, funkcií a druhov textov všeobecnej a právnej oblasti. Neobmedzuje sa pritom len na diskurzno-lingvistické perspektívy, ale do pozornosti dáva právny a translatologický pohľad v komparácii viacerých expertov.

Šiesta kapitola ponúka komparatívno-kontrastívnu analýzu rôznych druhov textov a žánrov v oblasti trestného práva procesného s veľkým množstvom unikátnych príkladov termínov a kolokačných spojení v translačnom smere nemčina-slovenčina, ktorá je zaujímavá najmú z pohľadu prekladateľskej praxe. Zameriava sa najmä na analýzu a porovnanie makro- a mikroštruktúry nemeckých a slovenských právnych textov ako napr. obžaloba, trestný príkaz či rozsudok.

Posledná siedma kapitola ponúka prehľad typov textov trestného práva procesného nadväznosti na ich aplikáciu v prekladateľskej praxi. Na ukážku sú niektoré vybrané druhy textov zo slovenských a nemeckých súdov uvedené v prílohe.

Toto pozoruhodné dielo vnímame ako cenné inštrumentárium pre rôzne typy recipientov v interdisciplinárnom ponímaní – pre učiteľov, právnikov, prekladateľov a tlmočníkov, študentov translatologických či filologických odborov ako aj začínajúcich prekladateľov, ktorí ašpirujú stať sa úradnými prekladateľmi.

Kvalitu publikácie umocňuje fakt, že autorka čerpá zo svojich dlhoročných skúseností úradnej prekladateľky a zároveň vysokoškolskej pedagogičky, ktorá svoje skúsenosti odovzdáva mladšej generácii potenciálnych prekladateľov. Rovnako treba oceniť aj rozsiahly zoznam domácej a zahraničnej odbornej literatúry, ktorá dáva tomuto pozoruhodnému dielu dôveryhodnú pečať.

Môžeme preto konštatovať, že monografia otvára množstvo ďalších možností výskumu v oblasti iných odvetví právneho prekladu a pozýva odborníkov na vzájomnú spoluprácu na prehĺbenie poznatkov výskumu a praxe, ktoré sú potrebné rozvíjať nie izolovane, ale vo vzájomných synergiách.

MGR. JOZEF ŠTEFČÍK, PHD.
předseda Slovenské společnosti
překladatelů odborné litertury SSPOL

Novinky Nakladatelství Academia

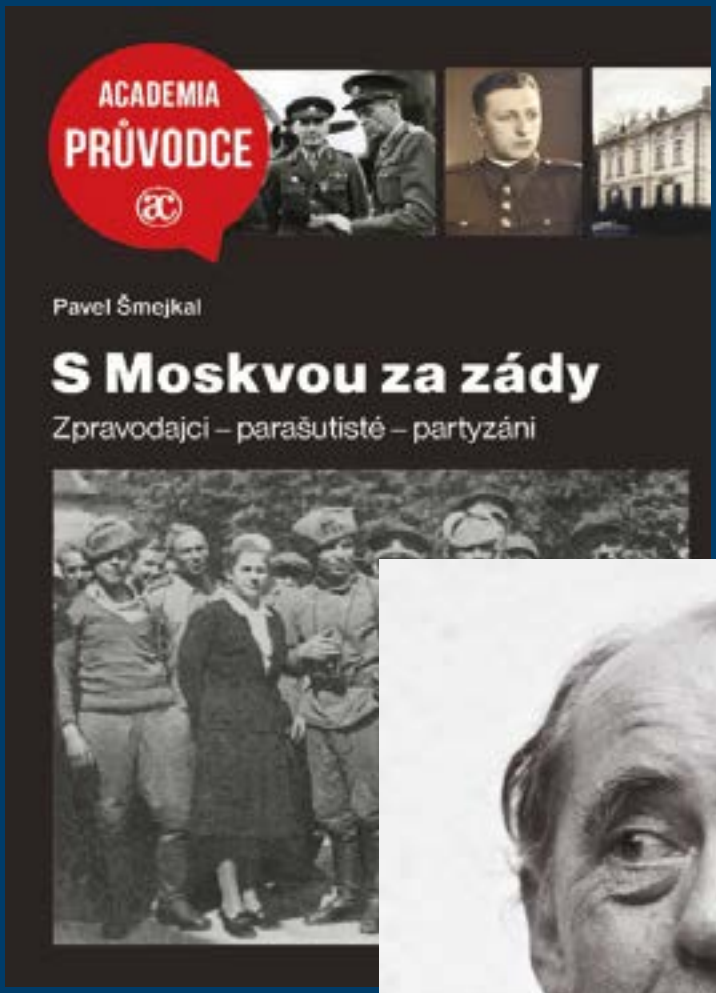

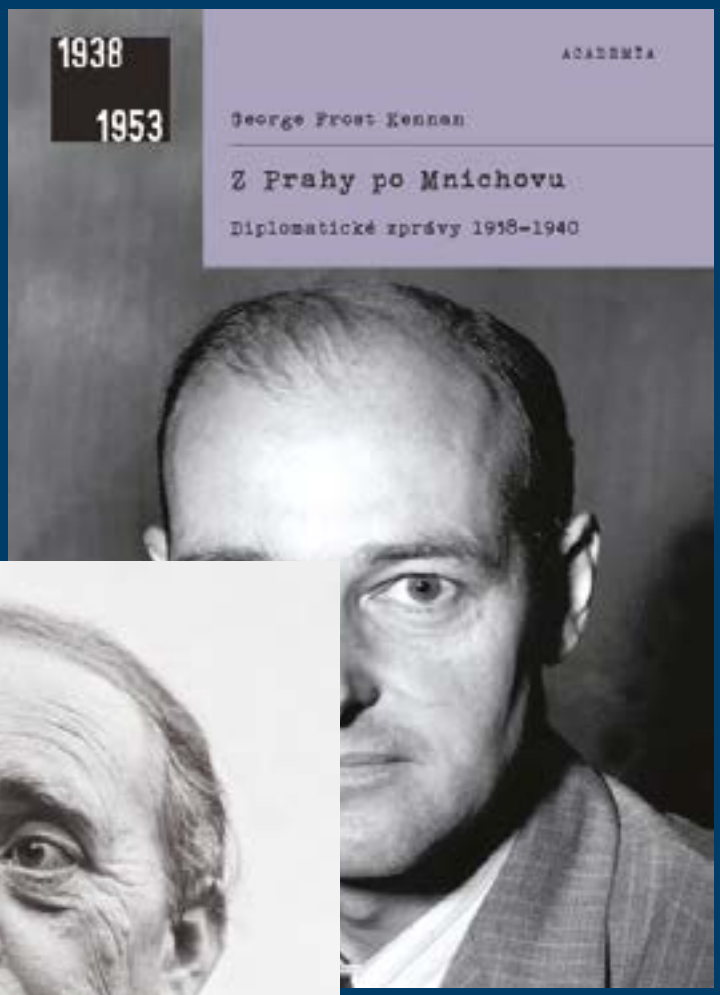

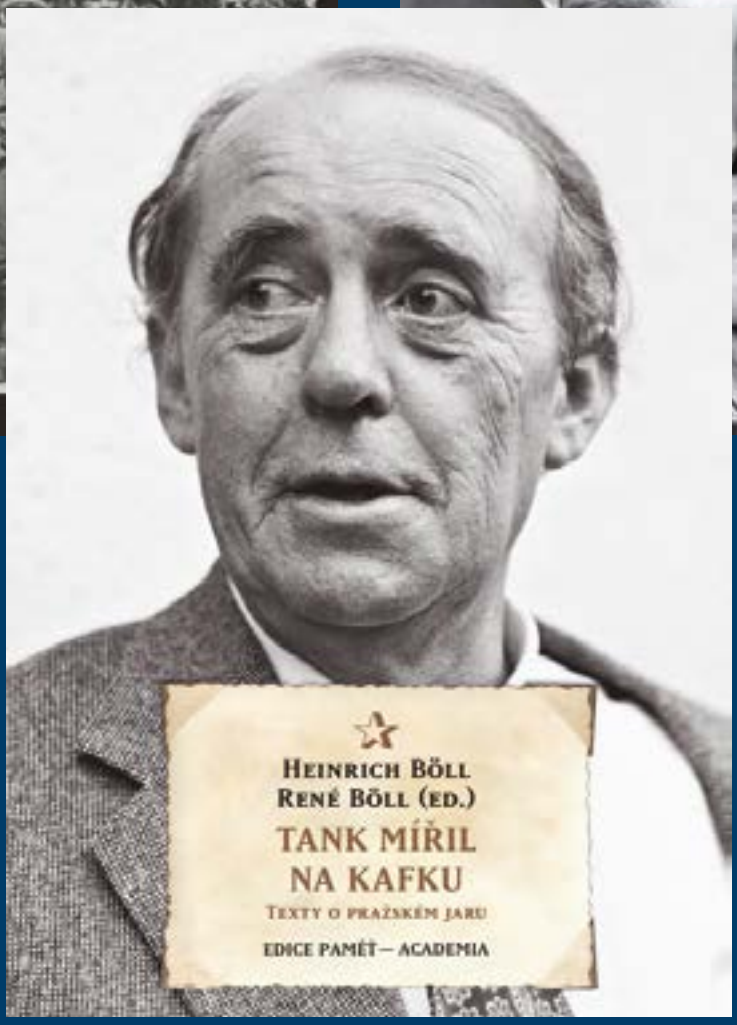

www.academia.cz

ACADEMIA NAKLADATELSTVÍ

Mladí vpřed a staří na svá místa!

Toto byl název přednášky naší – dnes již čestné – členky Dely Serrano na Klubu kultury překladu dne 4. prosince 2001. Pro velký úspěch byla otištěna v tomto časopise v čísle 61/2002. Od té doby však již uběhlo neuvěřitelných devatenáct let a mezitím se řady našich členů i abonentů časopisu značně rozrostly. S laskavým svolením autorky otiskujeme celý text znovu, aby si i nově příchozí za poslední dvě desetiletí mohli od očité svědkyně přečíst, „jak to tenkráte bylo". A ostatní, služebně starší, si možná mnohé z přednášky rádi znovu připomenou. (redakce)

Úvodem chci poděkovat JTP za organizaci této přednášky. Byla jsem překvapena zájmem, který vyvolala, a potěšena, že mezi přítomnými byli senzační kolegové František F. a Jana R. z dob institutu, ze současných translatologové Ivana Č., Šárka B. a Miloš U. a dále moje milé profesionálky: Dana L., Klára B., Blanka Č., Alena R. a další. Radost jsem měla ze zájmu mých posledních studentek, které se začínají prosazovat na trhu a jsou nám zdravou konkurencí. Ráda jsem je maličko osvítila. Jim patří budoucnost a patří jim bez sarkasmu Mladí vpřed a staří na svá místa.

Dely Serrano

Když jsem byla požádána o příspěvek do KKP, přikývla jsem a bez velkého přemýšlení mě napadl i název: „**Mladí vpřed a staří na svá místa**". A protože v prosinci 2001 uplynulo třicet let od doby, kdy řada mladších i starších byla poslána na svá místa, ráda bych vzpomněla zmařených iluzí a připomněla ty, kteří obor překladatelství a tlumočnictví a později **Institut překladatelství a tlumočnictví** (IPT**)** při **Univerzitě 17. listopadu** (USL), založené před 40 lety, zakládali. Tam začíná historie tlumočení a překladu v Československu. IPT, plod roku 1968, se v roce 1974 proměnil v **katedru překladu a tlumočení UK** (KPT) a po roce 1990 v současný vznešený **Ústav translatologie** (ÚTRL). Pojem, o kterém matky a otcové zakladatelé původního oboru, překladatelé, tlumočníci a učitelé, neměli tehdy ponětí.

Myslím si, že je dobré poznat kořínky, protože „**Jakémukoliv vyrovnání s minulostí musí samozřejmě předcházet její poznání.**" (Havel 28. 10. 2001).

Krabice od bot supluje encyklopedie? A kolik je vlastně pravd?

Podívala jsem se do encyklopedie pod heslo Universita, a nastojte, o Universitě 17. listopadu nic. Podívala jsem se do krabice od bot, kde jsem si schovávala výstřižky z Tvorby (jako Čochtan a protože mi připomínají mé působení na gymnáziu. V 80. létech museli studenti střední školy odebírat povinně do každé třídy několik výtisků Tvorby a žák Janáček, nyní znalec české literatury, mi vždy dvorně nosil výtisk se slovy: „Zde paní profesorko Tvorba, když nemůžu zařídit, abyste dostávala Literární noviny“).

Překvapilo mě, že šestidílný slovník Akademie nemá heslo o USL. Vycházel v 80. letech a to ještě nemohla být zapomenuta, když žila od roku 1961 do roku 1974.

Já jsem se během profesionálního života, tj. od roku 1960, pohybovala ve třech polohách. Nejdřív jsem jako studentka medvědařila pro Čs. mírovou radu a taky jsem od roku 1961 pětadvacet let učila (Dimitrák, nyní Ortenovo nám., Nad Štolou, SVVŠ v Liberci, SEŠ ZO v Resslovce, Gymnázium Arabská a 2×11 semestrů, tj. 11 let IPT a UTRL). Zároveň jsem překládala a tlumočila – to ostatně dělali a dělají kolegové i nadále a nejen proto, aby vyrovnávali hubený příjem, ale protože trh je výzva. A tak, jak říká stará vaudská moudrost (sagesse vaudoise): „Quand on sait ce qu‘on sait et qu‘ on voit ce qu‘ on voit, on a bien raison de penser ce qu‘ on pense.“ = ***Když člověk ví to, co ví, a vidí to, co vidí, má pravdu, když si myslí to, co si myslí.*** (Vaud je frankofonní švýcarský kanton podél francouzské hranice).

Bude to povídání postmoderní, s citacemi pouze přístupných pramenů, což je prý typické pro postmodernu. (Sociolog Alexandr Tomský v rozhlase řekl: „***Riziko je v tom, že postmodernismus vědecké poznání nepopírá, ale dává možnost všem, kteří se chtějí podílet, ať si vyberou svůj obor a ať si zvolí svoji pravdu***“. A na to mu poslankyně Machatá razantně pravila: „***Musíme si přestat hrát na to, že pravda je taková nebo onaká, pravda je jedna.***“ Ona to ví, je majitelkou pravdy a rudé knížky, tak já to risknu… a vzpomeňte si na překlad Milana Dvořáka o Nahaté Pravdě v pangejtu. Konec konců on je taky absolvent, který přešel z VŠE… mezi papíry se to objevilo.)

Vypravila jsem se do Ústředního archivu na Chodovci a tam jsem našla velmi laskavou a ochotnou paní archivářku Alexandru Blodigovou. Zapůjčila mi dokumenty o Univerzitě 17. listopadu a IPT. Spravuje řadu archivů a obracejí se na ni badatelé a hlavně amatéři všeho druhu, i všelijací cizinci, bývalí studenti USL, kterým mezitím naběhly roky a do důchodu se studia započítávají… Ústřední archiv je Na Chodovci, a pokud máte nosný nápad (třeba že chcete udělat osvětovou přednášku pro JTP), tak vám ti vědoucí lidé nesnesou modré z nebe, ale mnoho zaprášených kartonových krabic plných papírů, sepnutých rezavými špendlíky. Ubezpečí vás, že všechny krabice prošly odhmyzovacím procesem a pak nechají prach let vířit kolem vás.

Měla jsem písemné dokumenty do roku 1971 (něco málo z let 72, 73 a 74), které je možno zkoumat. Archivní materiály musí ležet třicet let, než si je můžete prohlédnout. No a to je teď přesně těch třicet let, které jsem potřebovala. U dokumentů osob platí padesát let a tyto „živé dokumenty“ nelze prohlížet. Připomenu některá jména živých, mrtvých nebo zapomenutých. O všech se zmíním jen jako o lidech bez titulů (moje ředitelka na gymplu totiž říkávala, „tituly jsou dobrý tak akorát na parte“). Budu citovat z přístupných dokumentů, aby se mladší posluchači dozvěděli, jak to všechno bylo, a „vyspělejší posluchači si mohou zatím něco číst“. **Všechny dokumenty mi připadaly zajímavé.**

Univerzita 17. listopadu se sídlem v Praze 1 – Nové Město, náměstí Maxima Gorkého 26, byla zřízena vládním nařízením č. 605/61 ze dne 15. 9. 1961. Byl to tehdy **konkrétní příklad internacionální pomoci** (to je třeba si zapamatovat). Rok jejího založení odpovídá dekolonizačním procesům, které v té době prožívala Afrika. (Pojem „**dekolonizace** má dva významy: jednak je to likvidace kolonialismu v jeho různých formách, ale i buržoazní teorie, podle níž koloniální země mohou dosáhnout nezávislosti cestou hospodářského rozvoje a nikoli cestou národního osvobození bojem…“ Československá encyklopedie II. díl, 1985).

Československo podporovalo cestu národního osvobození bojem a nešetřilo prostředky. Zahraniční studenti byli zprvu přijímáni prostřednictvím **oddělení pro zahraniční studenty** zřízeném v roce 1955 **na Ministerstvu školství,** ale vzrůstající počet přijímaných studentů vedl v roce 1959 ke zřízení **katedry pro organizování studia zahraničních studentů na VŠE** v Praze. (Ještě k žádostem ohledně důchodu – pobavilo mne zjištění, že věk studentů-žadatelů se při přijímacím řízení pohyboval od 25 do 38 let! A řada jich přijížděla i s rodinami). Katedra se coby řešení ukazovala jako nedostačující, a proto byla 15. září 1961 zřízena **Univerzita 17. listopadu** (USL) – letošní čtyřicáté výročí zůstalo zapomenuto – coby ústřední instituce v soustavě československých vysokých škol. Vědecky zpracovávala otázky výuky a výchovy všech zahraničních studentů v ČSSR a dále otázky přípravy československých odborníků pro expertizní činnost v zahraničí, především v rozvojových zemích. (Statistika za rok 1984 tj. za 25 let RVHP říká: „…za dobu existence RVHP – založena 8. 1. 1949 – více než **1,5 milionu občanů rozvojových zemí** prošlo nejrůznějšími formami škol“ – asi v celém socialistickém táboře, protože to vychází na 60 000 ročně. Tvorba, 27. 11. 1985).

Co se týká expertů, je zajímavé připomenout, že na fakultu jazykové a odborné přípravy bylo přijímáno každoročně přes 500 posluchačů.

Na USL byli přijímáni všichni zahraniční studenti a to i ti, kteří se hlásili ke studiu na jiných VŠ. Univerzita zajišťovala jejich přípravu pro budoucí studium a udělovala diplomy o dosažení vysokoškolské kvalifikace. Byla rozdělena na fakulty: F. jazykové a odborné přípravy; F. přírodovědeckou a technickou a **Fakultu společenskovědní** (na tu se pak soustředím). K F. jazykové a odborné přípravy náležela zvláštní detašovaná studijní střediska v mnoha městech republiky (Dobruška, Teplice v Č., Mar. Lázně, Č. Budějovice, Holešov, Zahrádky a možná ještě jinde…). Zahraniční studenti zde byli připravováni pro budoucí studium po stránce jazykové: výuka ČJ i doplnění základních odborných znalostí např. v matematice, fyzice, chemii, geometrii aj. Pro zabezpečení řádného chodu vydal ministr školství 15. 11. 1961 Prozatímní organizační statut, který platil od 1. 9. 1961. V čele stál rektor Jaroslav Martinic (do 31. srpna 1969). Byl zároveň předsedou vědecké rady školy.

V systému vysokého školství byla USL specifickou školou. Měla malý počet interních učitelů a ve své výukové činnosti se opírala o učitele jiných vysokých škol, vědeckých ústavů, ústavů ČSAV a rezortních ústavů, s nimiž podepsala dohody o spolupráci, dále s Vojenskou akademií Antonína Zápotockého; s Ústřední radou československé vědeckotechnické společnosti a s Ústřední radou družstev. **Na fakultách USL se přednášelo anglicky a francouzsky.**

Výnosem USL z 22. 10. 1962 byl 17. listopadu 1962 slavnostně zřízen **Klub přátelství mládeže**, o němž se zmíním později.

Krátce po založení Univerzity byla realizována myšlenka, aby zahraniční studenti měli své národní organizace. Postupně bylo vytvořeno 39 národních svazů, 19 skupin a dvě federace: Federace afrických studentů a Federace latinskoamerických studentů.

Zahraniční studenti, naše veřejnost a konfliktovost

Věk zahraničních studentů se při přijímacím řízení pohyboval od 25 do 38 let… potom stárli a řada z nich se dostávala do konfliktů s místním obyvatelstvem, jak vyplývá z mnoha policejních záznamů. V materiálech je řada dokumentů týkajících se incidentů mezi zahraničními studenty a chuligány nebo vojáky, při nichž docházelo i ke zranění. Většinou se tak dělo na tancovačkách, protože zahraniční studenti se pod vlivem alkoholu dostávali do všelijakých rvaček. Problémy vznikaly ve studijních střediscích, nejvíce v Mariánských Lázních a Holešově.

Z roku 1968 se zachoval rozbor situace a vzájemného vztahu naší veřejnosti a studentů k zahraničním studentům v Praze a v místech jazykových přípravek: „Jedním z trvalých závažných problémů spojených s pobytem zahraničních studentů jsou konfliktové situace. S lítostí nutno konstatovat, že ve vzájemném vztahu naší veřejnosti a našeho studentstva k zahraničním studentům došlo ke zhoršení především po událostech kolem Neckáře (?? na podzim 67). Vedení USL pozvalo předsedy svazů a federací zahraničních studentů a v diskusi zahraniční studenti přednášeli své zkušenosti a názory…“. Uvedu dva příklady: „Afričan, který má manželku Češku, jel se svým osmnáctiměsíčním dítětem v tramvaji. Spolucestující obdivovali dítě, ale současně ho litovali, že má černého otce. Tato příhoda působila na postiženého skličujícím způsobem“ (…) „Čtyři opilí mládenci napadli a zbili Afričana. Nedaleko stojící členové SNB, kteří byli voláni, aby zakročili, odmítli jít s výmluvou, že mají svačinu a právo na oddech“.

„O antipatiích veřejnosti k zahraničním studentům svědčí situace při incidentech, kdy zahraniční studenti nenaleznou mezi přítomnými na ulici svědky. V opačném případě jich je údajně dost. Rovněž na kolejích se zhoršil vztah našich k zahraničním studentům. Jsou vylepována hesla vykazující zahraniční studenty domů. Přitom podle názorů zahraničních studentů samých přijíždí naprostá většina do ČSSR ráda s velkým zájmem jako přátelé ke svým vyspělejším přátelům učit se a poznat život v socialistické společnosti.“

Kousek dál se pak píše, „že se zahraniční studenti zapomínají ve svých svazích a federacích zabývat kriticky těmi svými členy, o kterých je známo, že svým podrážděným, povýšeným nebo nedisciplinovaným chováním mohou vyvolávat nelibost ve svém okolí a být příčinou incidentů, kteří nevhodným a nepřístojným chováním k našim dívkám, flákáním se a potulováním se po kavárnách a barech, valutovými machinacemi, vymáháním nepřiměřených ústupků ve škole, v kolejích a jinde a zneužíváním výhod k osobnímu prospěchu, pobuřují naší veřejnost a vedou pak k nesprávnému generalizování.“

Ještě k organizaci školy: po založení oboru překladu a tlumočení (P a T) evidovalo studijní oddělení všechny zahraniční studenty podle teritoriálního rozdělení Asie, Afrika a Latinská Amerika. Mělo referáty pro studenty ze socialistického tábora, kapitalistických zemí a československé studenty. Byly tam následující referáty: ústřední evidence, kulturně výchovný a propagační, pro styk s absolventy, sociální, zdravotní a cestovní.

A teď k oboru P a T

Na základě stejného vládního výnosu č. 605/62 z 29. 11. 1962 bylo s účinností od 1. 9. 1963 zřízeno při **Společenskovědní fakultě USL vysokoškolské studium překladatelství a tlumočnictví pro československé studenty**.

Ze zprávy o stavu příprav: „Usnesením kolegia MŠ z 28. 2. 1963 bylo rozhodnuto, že od počátku školního roku 63/64 **se zřídí studium překladatelství a tlumočnictví**. Soudruhům náměstkům ministra kultury Bohumilu Kvasilovi a Jiřímu Hendrychovi bylo uloženo provést přijímací řízení na toto studium a zajistit obor po stránce kádrové a materiální.“

Přijímací pohovory byly provedeny od 2. do 12. 5. 1963. Specifická výuka si žádala započít s budováním technického zařízení. Rovněž bylo uloženo **FF UK, aby vypracovala návrh na zřízení překladatelského studia krásné literatury s přihlédnutím ke stránce literárně estetické a literárněvědní** (Netušila jsem, že námluvy s Filozofickou fakultou začaly ještě v době, kdy neexistoval obor).

Důvody, proč se obor zakládal:

- Situace v překladatelství a tlumočnictví je nepřehledná.
- Neexistuje žádná ústřední evidence ani co do počtu, ani co do jejich kvalifikace a kádrového profilu (A TEĎ JE TO DŮLEŽITÉ):
- Pokud jde o otázky odměňování, jsou značné rozdíly mezi platy – mezi těmi, kteří pracují v zaměstnaneckém poměru, a příjmy značně vyššími těch, kteří vykonávají činnost v rámci svobodného povolání. ***(Nic nového pod sluncem).***
- Je třeba připravit vysokoškolsky připravený dorost a jazyková úroveň dnešních maturantů není, s výjimkou ruského jazyka, na takové úrovni, aby mohla být vyplněna generační mezera… Kromě několika středních škol, např. SEŠ ZO (tam jsem s Forbelským učila) a hotelové školy v Mariánských Lázních.
- Příklad si můžeme vzít ze zahraničních vysokých škol tohoto zaměření (vzory tehdy byly: Tlumočnická fakulta při prvním moskevském státním pedagogickém institutu; Tlumočnický institut při univerzitě Karla Marxe v Lipsku a Tlumočnická škola při univerzitě v Ženevě a Tl. škola při Sorbonně v Paříži).

Obor byl čtyřletý a studoval se jako **lingvistická specializace,** tj. jeden hlavní a jeden vedlejší jazyk. Úroveň praktických znalostí a speciálních dovedností se opírala o lingvistickou teorii, která tehdy byla ještě málo zpracovaná ve světové vědecké literatuře (k tomu by mohla zevrubně hovořit Jana Rejšková, která tehdy krátce na Institutu působila. Nastoupila zpět v roce 1990 a od té doby se snaží třímat korouhev anglického tlumočení vysoko).

Promovaný překladatel tlumočník

Promovaný překladatel tlumočník se tehdy definoval jako **absolvent čtyřleté výuky v tomto oboru, který bude pracovníkem schopným tlumočit a překládat doma i v zahraničí v různých oborech národního hospodářství a při jednáních s delegacemi po jisté specializaci se může stát i konferenčním tlumočníkem** (při pročítání dokumentů jsem zjistila, že se obsah závěrečných ústních a písemných zkoušek od těch původních neliší. Jen se dnes nepředpokládá, že bude ovládat základy marxismu leninismu v teorii a praxi!!)

Absolvent měl mít „znalosti terminologie, pohotovost a v písemném projevu **v mateřštině** jemnocit pro stylizaci. (Stále totéž). V hlavním jazyce bude ovládat 20 000 slov, polovinu v aktivním využívání a 15 000 slov v jazyce vedlejším. Musí mít pěknou, jasnou výslovnost a intonaci." Tehdy se ještě tvrdilo, že „konsekutivně musí absolvent být schopen překládat třicetiminutové projevy…" (zřejmě se stále vznášel nad oborem nimbus Paula Mantouxe, který prý dokázal ze svého zápisu tlumočit dvě a půl hodiny projev… to musely být časy, když všichni měli tolik času! Přestože si leccos pamatuji, tohle mám opravdu z druhé ruky a Ivana Čeňková to vypráví studentům a já nevím, jestli to náhodou není tlumočnická latina). A dále: „tlumočníci, kteří projeví nutné fyziologické vlastnosti pro simultánní tlumočení se po osvojení příslušné metodiky mohou věnovat praxi."

Matky a otcové zakladatelé

Protože jsem nastoupila ve školním roce 69/70, poprosila jsem Zuzanu Tomanovou, absolventku premiantku prvního čtyřletí, aby mi sepsala matky a otce zakladatele a první učitele. Podle paměti (a podle indexu), protože z dokumentů vyplynulo, že jich bylo osmnáct. Napsala mi jich víc, někteří byli externisté a někteří přišli později. To ale nevadí, řada z nich se z mráčku dívá dolů, ti jsou definitivně na svém místě a už neporadí. Za dalších dvacet let, až materiály znecitliví, budeme koukat dolů my)…. Byli to Marta Bettešová, první ředitelka; Alois Krušina; Karel Šprunk; Marcela Kuncová; Yvonne Šebesťáková; Vladimír Vařecha; Ivan Poldauf; Ludmila Hobzová; Eliška Skřenková (manželka historika Milana Hübla); Milan Messiereur; J. B. Bečka; Ilios Yannakakis; paní Kischová (matka Zuzany Libichové); Markéta Brousková; Jelena Tregubová; Suze Bartošková; Alena Vrbová; Vlasta Reitarová, Bohuslav Illk a další (anglisti; francouzštináři, němčináři, rusisti a češtináři). Řada z nich byla vynikajícími lingvisty, teoretiky a kapacitami ve svém oboru. Já si totiž budu vždycky myslet a mnozí jistě budou souhlasit, že překlad – krásné literatury zvlášť – a tlumočení jsou především o jazyce, jazykových schopnostech, schopnostech analyzovat a co nejlépe a nejkrásněji převést do cílového jazyka. Jak říká Jana Rejšková, tohle je hraniční obor, něco jako HAMU, kde taky musej pár sonát zahrát virtuózně. ***Jó, teorie je krásná věc…, ale ta praxe***!

V 1965 bylo **rozšíření o výuku československých studentů** obsaženo v novém **Organizačním statutu.** Přibylo např. **Ediční středisko**, které vedl Ivan Poldauf (anglisty nazývaný Ivan Hrozný), prorektor odpovědný za ediční plány a ediční činnost. V roce 65/66 vydalo středisko 9 titulů a prostřednictvím SPN 37 titulů pro potřeby celé univerzity. Tehdy vyšla fonetická cvičení pro všechny jazyky, vzpomínám si, že se kladl velký důraz na výslovnost a na projev, což mělo logiku, protože se vůbec nedalo jezdit do zahraničí.

Peníze chybí školám vždy a všude

Finance tlačily univerzitu vždycky a tak by se tenhle úsek mohl jmenovat „**Peníze až na prvním místě**". V roce 1967 se uvažovalo o založení překladatelsko-tlumočnického střediska. Trochu to připomíná Bajku o mlékařce a džbánku… Uvažovalo se, že „při získání okruhu 300–400 překladatelů by bylo možno přeložit za rok 100 000 stran a při 15% režijní přirážce a po úhradě nákladů včetně textových revizí a platu pěti administrativních pracovníků by zůstal čistý zisk **200 tisíc korun**! (Návrh byl zamítnut, protože předpokládal získat velký počet překladatelů.) Výhodnější se jevila druhá alternativa, a sice spoléhat se na tři druhy činností, které už pracovníci fakulty provádějí: **1.** Přezkušování expertů a státní zkoušky. **2.** Jazyková příprava a účast na velkých mezinárodních kongresech a konferencích. **3.** Tlumočení při doprovodu zahraničních výprav, při sportovních turnajích. **Celkový roční zisk by činil 50 tisíc korun.**" V listopadu 1967 zahájilo činnost **Středisko jazykových služeb**, nové účelové zařízení Univerzity 17. listopadu. Jeho vedoucím se stal Jan Rafaj. Dostal k platu příplatek 200 korun.

Pro informaci: **minimální průměr za stránku byl 20 Kčs,** (to nám ta inflace dělá divy!) **základní částka do češtiny 16 Kčs a do cizího jazyka až 23 Kčs.** K tomu se pak dodávalo **20 až 40 procent obtížnostní,** anebo **časové přirážky, 2–5 % režijní přirážky** se předpokládalo na revize překladů.

Kde brala škola inspiraci?

Z RAPIDu, který měl 1200 překladatelů a 100 písařek přepisovaček na blány a za rok 1966 přijal 13 800 objednávek (300 000 stran překladů) a z Pražské informační služby (pět set překladatelů, v r. 1966 osm tisíc objednávek – přeloženo 190 000 NS a 140 000 znaků/85 000 NS stran technického textu).

V březnu 1970 podal Rafaj souhrnnou zprávu: „…založení Střediska bylo správné a užitečné, bylo přijato 190 smluv a obrat činil milion tři sta tisíc korun, **zisk byl 260 tisíc korun a administrativa minimální, jedna sekretářka**. Interní vydělali něco přes padesát tisíc a externí něco přes dvě stě tisíc". Rozdělení zisku mezi interní a externí spolupracovníky uvádí Rafaj proto, aby zabránil šíření pověstí o tom, že někteří pracovníci USL získávají prostřednictvím Střediska vysoké výdělky!

Ve školním roce 67/68 došlo na oboru TP ke značné aktivizaci studentů. Působilo tu mnoho faktorů; byla tu celková evropská atmosféra, zneklidnění studující mládeže a studentské bouře v zahraničí, např. studentské demonstrace ve Varšavě, v Praze Majáles a Strahovské události. Doslova se říká „nelze přehlédnout OPTICKÝ VLIV hospodářsky vyspělých západních zemí, speciálně na naše posluchače, kteří měli možnost osobního názoru a srovnání."

Zrod Institutu

Hlavní organizační změnou ve školním roce **68/69** bylo zřízení **Institutu překladatelství a tlumočnictví** (IPT), jako vědecko-pedagogického pracoviště při Fakultě

společenských věd, a to výnosem rektora z 20. 12. 1968, s účinností od 1. 1. 1969. Institut představoval novou, zdokonalenou formu vysokoškolského studia překladatelství a tlumočnictví, které probíhalo na Fakultě sociálních věd od 1. 9. 1963, a sdružoval katedry teorie překladu a tlumočnictví germánských a románských jazyků, českého jazyka a literatury a ruského jazyka.

Pro přípravu československých kádrových rezerv, určených pro práci v zahraničí, zejména v rozvojových zemích, zřídil rektor výnosem z **1. 3. 1969** v rámci Společensko-vědní fakulty **Institut jazykové přípravy československých expertů**, který měl katedry anglického, francouzského a španělského jazyka a katedru teorie a metodiky jazykové výuky dospělých.

Od 1. 9. 1969 byl na Univerzitě 17. listopadu aplikován zákon o federaci a dohodou ministrů ČSR a SSR byla zřízena pobočka pracoviště v Bratislavě, tzv. **Univerzita 17. novembra**, která měla stejnou strukturu jako pražská.

K 1. 5. 1971 bylo dosavadní osobní oddělení přebudováno na kádrový odbor, a to podle usnesení o kádrové a personální práci**.** (To připomínám proto, že čistky, k nimž pak došlo v prosinci téhož roku, se již opíraly o nové usnesení, a také proto, že se začal naplňovat název tohoto příspěvku, před třiceti lety a skoro na den. První čistky postihly ty, kterým Josef Forbelský říká „intelektuálové, kteří solili tuto zem“, mezi nimi připomenu Františka Frölicha a zesnulého Karla Šprunka. První je geniální překladatel severské literatury a dramat (chvíli byl v Činoherním klubu dramaturgem) a pokud se řekne Ibsen, cinkne Frölich a druhý přeložil, mezi jinými velmi těžkými díly, Úvod do etiky Arno Anzenbachera, bestseller od roku 1990). Dále to byli: první ředitelka oboru Marta Bettešová, Alois Krušina (tlumočník praktik s kombinací F-A/A-F); němčinář Milan Messieureur (bratr houslisty), Zdeněk Valta, znalec rakouské němčiny, Alena Vrbová a nakonec proč nepřipomenout i další jména osob, které odešly dobrovolně do emigrace před tím, než 30. 9. 1969 spadla hraniční závora (na dalších dvacet let), aby mladí mohli vpřed: vzpomenu Zuzanu Libichovou (ve své době nepřekonatelnou tlumočnici v kombinacích F-A-N), hispanistu Jaroslava Holbíka a Vladimíra Hvížďalu; zvláště vyzdvihnu Holbíka, vynikajícího brněnského hispanistu, lexikologa a lexikografa. Plody jeho práce pak zúročil pro sebe Josef Dubský jednak ve skriptech Španělské lexikologie a ve slovnících, aniž je Holbíkovo jméno uvedeno (to mi připomíná Kohoutovu hru Kyanid o páté, kterou vřele doporučuji shlédnout v Divadle Kolowrat).

Ale vraťme se k oboru překladatelství a tlumočnictví a zhodnocení zkušeností z prvních pěti let trvání studia: Jako správný se projevil návrh původní koncepce studijního oboru PT jako lingvistické specializace, kde se nejvyšší úroveň praktických znalostí a speciálních dovedností opírá o lingvistickou teorii. Výuka spočívala v nácviku jazykových znalostí a dovedností překládání a tlumočení v laboratořích AV1 a AV2 (pro pamětníky připomenu jméno pana Heyrovského, to byl technik a všeuměl, který úzce spolupracoval s učiteli tlumočení).

Zmíním se stručně o prvních studentech: výuka byla zahájena ve školním roce **63/64**, v roce zahájení studia bylo přijato celkem **33** posluchačů 1. ročníku: **17** ANG, **16** FRA jako hlavní jazyk, s vedlejším jazykem **9** NĚM a **24** RUŠ. Výuka ve Šporku probíhala v provizoriu, nebyly zabudovány audiovizuální technické prostředky a ještě tu měla místnosti Fakulta dopravní a Národní výbor.

64/65: přibyla španělština jako hlavní obor a tehdy měla škola celkem **79** posluchačů.

65/66: **115** posluchačů A-F-Š hlavní obor a N-R vedlejší obor.

66/67: v červnu se poprvé uskutečnily státní závěrečné zkoušky. **24 absolventů IV. ročníku** (z původních 33) obhájilo v tomto termínu diplomovou práci a složilo úspěšně ZáZK: **3** s vyznamenáním (protože jsem se ptala Zuzany Tomanové, které první absolventky/ty profesionály bych mohla vypíchnout, zmíním tady její jméno a dále Miroslava Luxe a Kateřinu Vinšovou, která získala Cenu Josefa Jungmanna, udělovanou Obcí překladatelů). Z těch, kteří tlumočí v Česku a jsou absolventy, pak Janu Rejškovou, Naďu Abdallovou, Dášu Rejchrtovou a pozdější absolventky Danu Langerovou, Danu Hábovou, Zdenu Pawlikovou, již zmíněného Milana Dvořáka a ještě bych chvíli mohla pokračovat až po docela mlaďoučké, které najdete nebo nenajdete v našem zelinkavém seznamu ASKOTU.

V dubnu 1968 vznikla studentská iniciativa za založení Institutu.

Byl přijat Akční plán fakulty a oba studované jazyky byly postaveny na stejnou úroveň a byla posílená výuka mateřštině!

Od října 68 se učilo podle nové koncepce a ostatní ročníky dobíhaly podle starého plánu. Studijní morálka byla dobrá, ale oproti dřívějším rokům si studenti nechali více zkoušek na říjen, protože převážná většina měla možnost odjet do zemí svých jazykových specializací. Jedenáct studentů požádalo o přerušení studia na jeden rok, protože získali možnosti studijních pobytů. **Politické události roku 68 byly pro všechny posluchače mimořádnou a účinnou politickou školou** (tvrdí archivní papíry).

Pro kouzlo nechtěného ocituji pasáže ze dvou dokumentů:

Z Prohlášení studentů překladatelství a tlumočnictví: „(…) **V současné době jsme svědky a zároveň účastníky tzv. demokratizace společenského života. Hovoří se o věcech, které byly dosud považovány za tabu. Beze všech pochyb je to proces prospěšný celé společnosti. V tisku, rozhlase a televizi se však opět objevují, takřka bez výjimky, jednomyslné pozdravné, vítající a podporující rezoluce a marně hledáme hlas těch, kteří s tímto proudem nesouhlasí.** (…) **Toto jejich mlčení v nás vzbuzuje obavy o osud tohoto obrodného hnutí a stejně nás zaráží i to, s jakou lehkostí někteří lidé změnili diametrálně své názory. Přestože nám je kolem dvaceti let** (dnes to jsou všechno padesátníci)**, máme v živé paměti podobné zvraty v názorech a projevech mnoha lidí v nedávné minulosti. Obáváme se, že dnes se opakuje podobná situace. Lidé, kteří ještě před několika týdny či měsíci zastávali pozice tvrdé linie, se bleskurychle přeorientovali a proklamují nezbytnost demokratického řízení naší společnosti.**“ Na to, jak je život lidský krátký, jsem zažila už několikerou výměnu

kabátů a totální ztrátu paměti, naposledy před dvanácti lety. To byla vsuvka. Budu pokračovat v naivních socialistických představách.

Z otevřeného dopisu Studentské samosprávy oboru P a T z **dubna 68**, podepsaného Luďkem Hartlem (shodou okolností jsem ho učila španělštinu Nad Štolou) a odeslaného na ministerstva školství (Kadlecovi a náměstkovi pro VŠ Císařovi), kultury (Galuškovi), zahraničních věcí (Hájkovi), předsedovi Národního shromáždění Smrkovskému a taky to dali do tisku: „**Před šesti lety bylo založeno studium překladatelství a tlumočnictví. Důvodem založení byla celková zanedbanost tohoto oboru, kdy neexistovala systematická výchova překladatelů a tlumočníků. Situace se stala kritickou v poslední době, kdy se rozvíjí mezinárodní styky a klade se důraz na výměnu informací z oblastí vědy a techniky** (…). **Na podobných školách v zahraničí je studium čtyřleté, ale počítá se s ročním pobytem v cizí zemi. Studium by proto mělo být pětileté.** (…) **Asi mnoho lidí neví anebo si nedovede vysvětlit fakt, že na stipendia do západních států odjelo nebo letos odjede celkem deset studentů, jedna studentka odjela na postgraduální studium do Francie. To nelze považovat za dobré, ani při nejlepší vůli. Letos poprvé bylo přiděleno jedno šestiměsíční stipendium na Kubu… Nepochopitelný je nezájem podniků o naše absolventy a pokud je, nabízejí nevhodnou náplň práce a nevhodné finanční podmínky. Některé podniky jeví zájem zaměstnat naše absolventky jako jakési lepší korespondentky… Profese odborného překladatele není zahrnuta do seznamu profesí, ani do českého mzdového státního katalogu. Nejsou uvedeny ani kvalifikační požadavky, neprovádí se jednotná atestace a za tlumočníka či překladatele se může kdokoliv prohlásit. Požadujeme založení samostatného Institutu odborného překladu a tlumočení, založení Ideového svazu překladatelů a tlumočníků a zařazení povolání odborného překladatele a tlumočníka do seznamu profesí a do československého státního mzdového katalogu… Dále požadujeme pro nejlepší studenty stipendia do všech zemí a projednání možnosti přidělovat stipendia UNESCO a dalších organizací. Zjednodušit výjezdní formality pro majitele cestovních pasů a zrušit systém výjezdních poplatků při cestách do západních zemí.** “

25. května reagoval náměstek MŠ na požadavky studentů dopisem:

„…MŠ se vyjadřuje takto:

1. K založení Institutu odborného překladu a tlumočení: v současné době MŠ dostává z různých míst řadu požadavků na založení různých fakult a institucí pro zlepšení situace v daných oborech. MŠ bude tyto návrhy postupně zkoumat.
2. K založení ideového svazu překladatelů: MŠ nic nenamítá, aby podobný svaz byl založen.
3. K zařazení povolání odborného překladatele a tlumočníka do seznamu profesí a do Československého státního katalogu mzdového: bude přijata novela, podle které se toto vyřeší. Tady může dobře působit vámi navrhovaný ideový svaz.
4. Výměny bezdevizové jsou plně v kompetenci školy.

Pokud jde o uváděný počet 10 posluchačů, kteří dostali stipendia do ZST, souhlasíme s tím, že není dostatečný.“ Atd. atd.

1. 4. 1969 byl zřízen **Institut překladatelství a tlumočnictví při SVF** a byly v něm seskupeny katedry výuky teorie překladu a tlumočení, románských jazyků, germánských jazyků, českého, slovenského a ruského jazyka. V r. 1969 bylo přijato deset nových pedagogů (stejný počet spolu padl v roce 1974, aby mohli přijít mladí, kterým mezitím uplynul čas). V zimním semestru 69/70 nebyl marxismus přednášen, stejně jako na jiných VŠ. Vzhledem k omezeným prostorám ve Šporku se přijímalo okolo padesáti studentů do I. ročníku. Zasluhuje si připomenout, že **rekonstrukce paláce byla naplánovaná již v roce 1967**. Tehdy se tomu říkalo *Modernizace Šporku*. Když jsem se v devadesátém vrátila po patnácti letech, byl Špork stejný, jako když jsem jej opouštěla: topilo se uhlím a na půdě bylo o několik metráků více holubího trusu. Na tom, že se rekonstrukce před dvěma lety (1999) podařila, má nehynoucí zásluhu současná ředitelka Zuzana Jettmarová. Pokud tam někdo nebyl, doporučuji návštěvu „emblematického pracoviště“.

Kde tehdy studenti vykonávali praxi? CKM, Český studentský podnik; (1) EXPO Ósaka; Čedok; Československý rozhlas; Mezinárodní komise federální rady dětských a mládežnických organizací; PIS; (1) Peruánské velvyslanectví; Brno – kulturní dům; TV (hlasatelka Heinová-Skarlantová); Divadlo za branou (1 jako herec).

V roce 69/70 a 70/71 došlo ke značnému pohybu ve stavech pracovníků: Institut měl **26** interních učitelů, 3 na 1/3 a řadu externistů. **12** učitelů muselo odejít v době „konsolidačního procesu pro nesprávné politické postoje“ a v rámci naplnění našeho tématu „Mladí vpřed a staří na svá místa“. Tehdy byl také „podán návrh na prodloužení studia na devět semestrů a návrh účasti Institutu na **oslavách desátého výročí USL**.“ Pamatuji se, že jsme byli kdesi v Muzeu Klementa Gottwalda, tam co je v Rytířské spořitelna, a že to bylo ve stylu besídky zvláštní školy.

Od **1. 10. 1969** začal **Institut překladatelství a tlumočnictví** pracovat rovněž **v Bratislavě.** Bylo přijato 42 posluchačů, jeho prvním ředitelem byl Schwanzer.

Roky ve znamení

Teď se zmíním o dvou letech, které papíry uvádějí vytrvale jako ***roky ve znamení***… Fascinující je, že nic není podepsané jménem, sem tam výbor nebo základní organizace KSČ.

ROK 70 je na Univerzitě ve znamení kádrových potíží, protože neexistuje kádrové zázemí, neboť již proběhlo vyškrtávání z řad. Náhrada se těžko hledá, protože na fakultách učí především středoškolští učitelé a nelze například najít **proděkana pro politicko-výchovnou práci**…“ stěžuje si výbor KSČ.

V materiálech z té doby mě zaujala zajímavá poznámka: „**Plnění plánu komunistické výchovy studentů PT bylo vždy předmětem mnoha jednání**“. Tehdy byl krátce ředitelem Vsevolod Sató, obskurní to postava. (Mezi papíry je bohatá korespondence Gizely Sloukové, která bombardovala rektora Taufera a další činitele dopisy o neochotě a liknavosti nového ředitele stranicky pracovat…). Závěrečné státní zkoušky na Institutu byly poznamenány všemi možnými důsledky předchozích dvou let a ze 47 absolventů dokončilo jen 23 v řádném termínu.

A teď to je pro výbor trochu veselejší: „**ROK 71 byl ve znamení očištění školy od pravicově oportunistických a protisocialistických sil a byly provedeny prověrky kateder a postupně byly vytvářeny předpoklady k zahájení očisty.** V roce 70 byla provedena personální změna ve vedení Institutu překladatelství a tlumočnictví a došlo i k výměně vedoucích kateder. Byl rozvázán pracovní poměr s výrazně pravicově oportunistickými a protisocialistickými pracovníky.“ (Některá jména jsem zmínila výše). „V rámci očisty odešlo z univerzity celkem **46** pracovníků“ (**12** jak bylo řečeno z IPT), vše podle hesla „Mladí vpřed a staří na svá místa“. Nebo jinak řečeno: „v důsledku nezákonného pobytu v zahraničí byl na celé Univerzitě 17. listopadu rozvázán pracovní poměr se **16**

pracovníky a **30** výpovědí bylo provedeno formou dohody“. Jak elegantně řečeno!

Z mého pohledu přišla spousta práce vniveč!

V roce 68 byla rozpracována metodika výuky tlumočníků a překladatelů (to byl tzv. kolektivní úkol, který se měl dokončit v roce 1970); rozpracovaná byla i skripta, některá vyšla později, jiná vůbec, např. Lingvistická teorie překladu. Připraveny byly Kapitoly z arabské fonetiky a Výklad francouzských textů (Josková); Terminologie mezinárodních sjezdů a jednání – šestijazyčný slovník (Krušina). To byl frazeologický slovník obvyklých kongresových a konferenčních obratů, dnes bychom řekli floskulí… kde jsou ty doby, kdy jsme mohli domýšlet a vždycky se trefit! Teorie a metodika konsekutivního a simultánního tlumočení (Krušina). Jannakakis udělal Précis de civilisation francaise a paralelismus mezi Proustem a Novým románem; Reflexivnost jako lingvistický a překladatelský problém (Vařecha); English Speech Practice (Šebesťáková); Deutsch Chrestomatie (Valta); Německé texty k překládání (Messiereur); Sémantické problémy syntaxe – Slovesné fráze (Kuncová); Věty bez určitého slovesa ve francouzštině (Šprunk); Kapitoly z teorie překladu (Bettešová); Ruské texty pro tlumočníky (Tregubová-Koutová); Ruská lexikologie (Skřenková) a další. Naplánovaná a rozpracovaná byla skripta s náměty pro překlad s komentářem (Janakakis), Francouzská konverzace (Nigrínová), Vybrané kapitoly ze španělské lexikologie Holbíka, pod stejným názvem dopsal a vydal Dubský. Vybrané náměty s komentářem pro překlad (Vařecha/Libichová); Vybrané náměty z anglické lexikologie (Vařecha); Teoretické základy překladu (Vařecha); Vybrané texty k překládání (Hamák). Valta zpracovával metodicky Problematiku výuky tlumočníků a překladatelů a Problematiku rakouské němčiny (typické oblasti), Metodika výuky tlumočníků a překladatelů (Bettešová). Mnohem později pak vyšly práce Vladimíra Vařechy.

Řada připravených skript už nebyla bohužel vydána, protože doba si žádala především školení a indoktrinaci (o tom dále).

V roce 1971 byly rovněž dokončeny prověrky katedry po státní linii (komise: Hamák, Šulcová, Slouková a ředitel Dubský). Hodnocení dosavadního stavu připraveno pro ředitele IPT (tím již byl Dubský). Prověrka se týkala stavu učebních předmětů, učebních pomůcek, skript, obsazení kateder a zařazení jednotlivých pracovníků.

„**ROK 71 byl ve znamení politicko výchovné práce na Institutu. Hlavní pozornost se soustředila na III. ročník** a na řízení odborné praxe, a tak přibyla ČTK a podniky zahraničního obchodu.“

A teď k indoktrinaci: **Po roce 71** šlo především o realizaci **pěti zásad komunistické výchovy**:

- formovat vědecký světový názoru studentů i v mimostudijní době (k tomu pár poznámek dále);
- připravit pro společenskou praxi odborně i politicky zdatné absolventy;
- vytvořit mravní profil absolventa odpovídající poslání inteligence v naší společnosti;
- vštěpovat studentům zásady socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu a
- působit k ateistickému přesvědčení studentů a bojovat proti náboženským předsudkům.

V roce **1971** měl děkan FSV Pistorius na starosti tehdy vzniklou fakultní organizaci SSM (**SSM jako organizace byla založena, jak jinak, v listopadu 1970,** to už si taky nepamatujeme „…**jako výraz konsolidace po krizovém období 68/69**“ – tak praví Encyklopedie! Vzpomínáte na slova Hartla? Ztráta paměti mě fascinuje celý život). Důležitá byla i výchovná práce na kolejích. Nová kolej Na Petynce se měla vhodně využívat, protože tam bylo velké soustředění mládeže. Já se ovšem pamatuji na docela vydařené mejdany, kam mě co mladou asačku zvali. Mělo se vhodně působit, přednášet a besedovat. Když ale připomenu věkovitost zahraničních studentů a hlavně to, že se většina spontánně připojila k tzv. obrodnému procesu a za socialismus s lidskou tváří, byla to práce sisyfovská, těžká, ale bezvýsledná a marná).

Klub přátelství mládeže (ten byl založen už v roce 1962) měl měsíční plán (Alena Novohradská tam vyvíjela intenzivní činnost) a byl rozdáván všem učitelům. V té době byla jedna společná zvláštní hodina tzv. **AKTUALITY** a přednášely se na překladatelství a tlumočnictví. (Takových věcí jsem zapomněla, ale v archivu je všechno.) Váhám, zda má cenu připomínat aktuální témata – ***ale pro ty, kteří zapomněli na léta 71, 72 a 73, nebo je neprožili***: Desáté výročí USL; Červencové plénum ÚV KSČ a školství; Světový kongres sil v Moskvě; VŘSR; Založení RVHP; výročí Lenina; Únor 1948; Komenský, 1. máj; Osvobození ČSR a úloha SSSR, SNP. Od r. 71 totiž existoval Plán politicko výchovné práce Institutu.

V hodinách TV, v letních a zimních výcvikových táborech se prováděla politická výuka k výchovnému působení na studenty československé i zahraniční.

Jaká se nabízela témata pro diplomové práce? Prohlédla jsem jen Š a Fr, tak jen některá:

- Komparace realizovaného překladu „Projevy Fidela Castra” s výchozím textem (Hovorové prvky v kubánském originále a jejich ekvivalenty v českém překladu)
- Utváření marxistické ekonomické terminologie na Kubě v porovnání s českou terminologií
- Recenze překladů díla Maurice Thoreza (Fils du peuple) do češtiny s přihlédnutím k transpozici jako překladatelskému postupu
- Recenze překladů některých francouzských příspěvků na Mezinárodní poradě komunistických a dělnických stran v Moskvě
- Porovnání francouzské a české marxistické ekonomické terminologie
- Porovnání simultánně a konsekutivně tlumočených verzí téhož projevu z francouzštiny do češtiny

Od šk. roku 71/72 bylo studium na Institutu prodlouženo na pět let.

Začátky konce

V roce 1973 byl učiněn pokus o „přesvědčení vyšších instancí (nikdy nebyly jmenované, jméno ďáblovo se taky nesmělo vyslovovat), že USL má před sebou budoucnost a argumentace mezi jiným spočívala ve vysvětlení vědecké práce, kterou se USL komplexně zabývala a spolupráce s příbuznými institucemi v socialistických zemích, s Univerzitou družby národů v Moskvě, Institutem Abdela Gámala Nassera v Sofii, Univerzitou Karla Marxe v Lipsku, Ústavem zemí Asie, Afriky a Latinské Ameriky v SSSR a Maďarsku. Nabízela se vzájemná spolupráce na společných vědeckých úkolech.

„**Přestože** univerzita kladla velký důraz na politicko výchovnou práci a na prohloubení marxisticko-leninského uvědomění studentů, zahraniční studenti se spontánně přidali k obrodnému procesu a řada z nich nechápala, co se vlastně stalo 21. srpna…“ (My jsme to také nechápali). Přestože se důraz kladl na přesvědčování zahraničních studentů o vnímání předností socialistického společenského zřízení, výsledky byly hubené, jak vyplývá ze „Zprávy o zajištění politické výchovy“, podepsané Taufer/Pařízek, která byla určena pro nejvyšší místa (zase není řečeno která, stále se píše vyšší místa, nejvyšší místa …).

A teď si zabruslím na tenkém ledě úvah, a sice proč se rozhodlo o zrušení Univerzity 17. listopadu. To je říše spekulací. Měla jsem v ruce plno papírů, z nichž plyne, že tato univerzita byla aktivní do té míry, že socialistický internacionalismus prohrál a cizí studenti, kteří tady prožili rok 68/69 vlastně byli pro KAUZU ztraceni. A to může být příčina tichého pádu univerzity.

Navštívila jsem Alenu Hromasovou, která učila na škole od roku 1966, a zde jsou její úvahy o konci univerzity: „To všecko bylo dítě své doby, od začátku až do konce. … a neřekla bych, že ta škola byla tak špatná, protože tam působila řada lidí, kterých si vážím. … a konec konců našich posluchačů, … když se ke mně přihlásili, tak říkali, že to, co jsme jim vštěpovali, se jim opravdu hodilo v jejich další činnosti.

Vypadlo mi z roku 68 jméno studentky, která v té době byla hlavní kápo, ale musíme si uvědomit, že sekretariát nebyl na Karlově univerzitě, ale právě v Hybernské a černoši se přidávali k tomu procesu a to bylo velikým zklamáním pro univerzitu, ale evidentně nechali ty ročníky dostudovat, no a mohlo to trvat tak ty čtyři, pět let, no právě tu dobu.

Nevím, čím rozhodnutím byla univerzita zrušena, asi rozhodnutím strany a vlády, ale mohlo to vzejít i z Moskvy, protože o té Lumumbově univerzitě taky najednou přestalo být slyšet. Já myslím, že jestliže se v Moskvě rozhodli zrušit Lumumbovu univerzitu, pak samozřejmě naši udělali totéž – anebo jestli to bylo obráceně? Jestli si Sověti řekli, že se to neosvědčilo u nás, tak možná u nich taky ne. To já nevím, ale o Lumumbově univerzitě pak nebylo ani vidu, ani slechu. Taky byla najednou pryč, ale nevím přesně od kdy.

A poslední léta univerzity za rektorování Taufra, to už bylo mizerné. Já toho svým způsobem lituji, toho našeho institutu.

A co se týče zahraničních studentů, kteří se přidali k obrodnému procesu, no to je pravda, to je dokázaný, vždyť jeden z nich, když byla promoce, vystoupil… a mluvil absolutně v intencích Dubčekovy reformy. A úplně kašlal na tu tvrdou komunistickou linii. Měl krásnou řeč, cítil se být součástí toho dějinného procesu, který si myslel, že prožívá v tehdejším Československu – ale tím se univerzita před očima komunistické strany a eventuelně i Moskvy nemohla chlubit, že vychovala takovéto studenty.“

A ještě k neslavnému konci USL:

A proč to trvalo od roku 1969 pět let, ptala jsem se v archivu, protože jsem nemohla nahlédnout do dalších papírů. A dostalo se mi odpovědi: „No, zřejmě to bylo politické rozhodnutí, které nejspíš vydalo ÚV KSČ, ale než to prošlo od nižších instancí až po nejvyšší, než se rozhoupali, než se to prokonzultovalo v Moskvě, byl rok 1974.“

Likvidátoři odhaleni

Ale nakonec jsem přece našla to, co jsem hledala: **V roce 1974 byla ustavena Ústřední likvidační komise.** Na základě výnosu MŠ ČSR ze dne 24. 1. 1974 vydal ministr školství příkaz č. 3 o ukončení činnosti Univerzity. K **1. 10. 1974** byli všichni zahraniční studenti začleněni na VŠE.

Zákonným opatřením předsednictva České národní rady č. 81 ze dne 6. 9. 1974 se rozhodlo o zrušení Univerzity 17. listopadu a tím i Institutu překladatelství a tlumočnictví, který jako katedra překladatelství a tlumočnictví přešel pod UK a pod vedením Milana Hraly se naplnilo definitivně heslo „Mladí vpřed a staří na svá místa“.

K 31. 10. 1974 jsme odešli, možná si nevzpomenu na všechny: Hromasová, Bartošková, Šebesťáková, Tomanová (o rok dříve), Furstová, Močálová, Shaki, Leksa, Forbelský, možná ještě někdo a moje maličkost.

Taková byla doba, ale všichni jsme se řídili heslem starého Andrewa Carnegieho: „**Když tě kopnou do zadku, uvědom si, že jsi vpředu**.“ A tak jsme učili, překládali a tlumočili.

Nový začátek?

V květnu 1990 se nové vedení UK se sídlem na náměstí Krasnoarmějců 2 prostřednictvím Miloše Jůzla všem morálně a politicky omluvilo za to, že jsme byli pronásledováni z politických důvodů.

Měla jsem k dispozici materiály zběžně zpracované, tzn., že archivář dal k sobě, co k sobě patří, poté co mu ze zatuchlého sklepa přivezli archiv, a pak sepsal orientační zprávu. Jak bude postupně uplývat čas, věřím, že někdo méně amatérsky sepíše historii USL v časovém a politickém kontextu doby, kdy byly v Praze činné mezinárodní organizace jako MSS, MON, SOF a její MOSy, OIRT a některé další, na které jsem zapomněla.

Půjčili mi 12 očíslovaných krabic: 160 – Statuty univerzity 17. listopadu a FSV, 161 – Organizační řády, 162 – Ústav pro expertní činnost (z toho jsem nečerpala nic), 187 – Akční program 1968, Institut překladatelství a tlumočnictví, 188 – Rozbor činnosti let 1961–1965, 189 – dtto, 1966–1971, 83 – Ediční plány 1964–1967, 4 – Smlouvy a právní předpisy, 172 – Materiály týkající se zrušení USL, 246 – Ediční řády, 260 – Oddělení pro tisk a informace, 217 – ITP.

A nakonec, jak nás učili ve francouzské škole, se má říct básnička:

Jan Skácel – Sonet otroka Pseudola o plivání z mostu do vody

Jsou věci, o kterých se nepřemýšlí
A slušný člověk nemá ani kdy,
Než naplivat si do své vlastní tváře,
To raděj plivat z mostu do vody.
Jaké je ticho nad plynoucí řekou,
Jak je to hezké stát na mostě sám
A naklánět se dolů přes zábradlí
A šeptat vodě: plyneš, ale kam?
A chválím most a rovněž řeku chválím
A zírám za tím plivanečkem malým,
Jak plyne dál, až k moři doplyne.
Tiše a něžně na vodu se dívám,
Svůj chleba jím a svoje písně zpívám,
Není ho příliš, písní taky ne.

Aktuální dodatek autorčin k novému uveřejnění této přednášky:

Poznámka k Pietrově prosbě týkající se „nového“ zveřejnění mého **zcela amatérského příspěvku**, který jsem v diluviu přednesla v rámci cyklu „Klubu kultury překladu“ a sepsala bez jazykové redakce.

Před dvaceti lety (2001), jsem měla v úmyslu, od 18.00 do 19.00, pobavit hlavně kolegy a kolegyně, kteří si ještě pamatovali „jak to všechno bylo“. Trošku se nám to tehdy protáhlo… a netušila jsem, že moje veselé vyprávění se jednou bude hodit skutečné badatelce*. V roce 2019 vydala Marta Edith Holečková „**PŘÍBĚH ZAPOMENUTÉ UNIVERZITY – Universita 17. listopadu (1961–1974) a její místo v československém vzdělávacím systému a společnosti**“. Doporučuji kolegům a kolegyním, kteří se chtějí seriózně dozvědět „jak to bylo doopravdy“, aby sáhli po ISBN 978-80-7308-921-4 (print) nebo ISBN 978-80-7308-922-1 (online:pdf).

*M. E. H. (1979) vystudovala historii na FFUK a profesionálně pojednala téma USL na 200 stranách.

PHDR. DELY SERRANO

Konferenční tlumočnice a překladatelka (ŠPA, FRA, ANG), bývalá učitelka mj. na Institutu tlumočnictví a překladatelství a Ústavu translatologie FF UK, emeritní členka ASKOT. Jednota tlumočníků a překladatelů jí udělila čestné členství za dlouholetou podporu myšlenky JTP, práci v porotách ceny Slovník roku a dabingové Ceny Františka Filipovského, jakož i za odbornou činnost v oboru hispanistika, překladatelství a tlumočnictví a jejich výuku.

Veselé (i méně veselé) příběhy z tlumočení

Během více než třicetileté historie našeho časopisu jsme vícekrát publikovali pracovní i osobní vzpomínky našich členek a členů. Nyní jsme před časem ve Zpravodaji_JTP i na diskusní skupině jtp_obecne vyzvali čtenáře, aby se s ostatními podělili o své příjemné, veselé a někdy i dramatické zkušenosti z tlumočnické a překladatelské práce. První odpověděly Ája Šourková a Boženka Švehlová – děkujeme, jejich příspěvky rádi zařazujeme do tohoto čísla a doufáme, že se budeme moci seznámit i s dalšími příběhy. Pište na známou adresu **jtp@jtpunion.org**.

Můj (ne)tlumočnický zážitek

Stalo se to v požehnaných devadesátých letech, kdy bylo tolik tlumočnické práce, že si člověk mohl občas vybírat. Dost jsem tehdy pracovala pro odborové svazy a s předsedou jednoho z nich jsem měla jet na schůzi výboru jejich evropské federace, která se konala v Rize. V den odjezdu jsem se ráno chystala na letiště a v tom zvoní telefon. Pracovník onoho svazu mi sdělil, že šéf nemůže odjet a že pojedu do Rigy sama. To tedy bylo překvapení! I dojela jsem na letiště, dostala letenku, diety a peníze na hotel a pokyn, ať pana předsedu omluvím. V Rize jsem se ubytovala a hned vyrazila obhlédnout město, kde jsem tehdy byla poprvé. Druhý den jsem přišla na schůzi. Nikdo se nedivil, že jsem dorazila sama, znali mě, a tak mě asi považovali za pracovníka svazu. Nechala jsem je při tom, jenom jsem měla trochu obavy, aby po mně nechtěli vylíčit situaci v českém svazu. To bych asi pohořela, ale k tomu naštěstí nedošlo. Na společné večeři jsem se vybavovala, s kým jsem chtěla. Prostě prima akce. Jenom jsem potom měla menší problém s tím, jak mám takovou akci vyúčtovat. Už si nepamatuji, jak jsem fakturu vyřešila, ale (abych si svůj honorář zasloužila) alespoň jsem napsala zápis ze schůze podle svých poznámek.

Nevím, jestli to platí i dnes, ale kdysi na akcích soutěžili tlumočníci o „bobříka mlčení“, tedy o to, kdo odpracuje nejkratší dobu. V Rize jsem vyhrála bobra jako hrom.

ALENA ŠOURKOVÁ

Pozdrav z Oxfordu

Náš občasný skotský dopisovatel Adam Kautský tentokráte navštívil Oxfordskou univerzitu (latinsky Universitas Oxoniensis) a vyfotografoval mj. vchody do jednotlivých historických fakult. Podobnost místního Mostu vzdechů s tím benátským je čistě náhodná (Univerzita v Cambridgi má taky jeden). Za více než pět a půl století udělování titulu získali čestný doktorát v Oxfordu pouze čtyři Češi: Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Václav Havel a Tomáš Halík.

Recenze

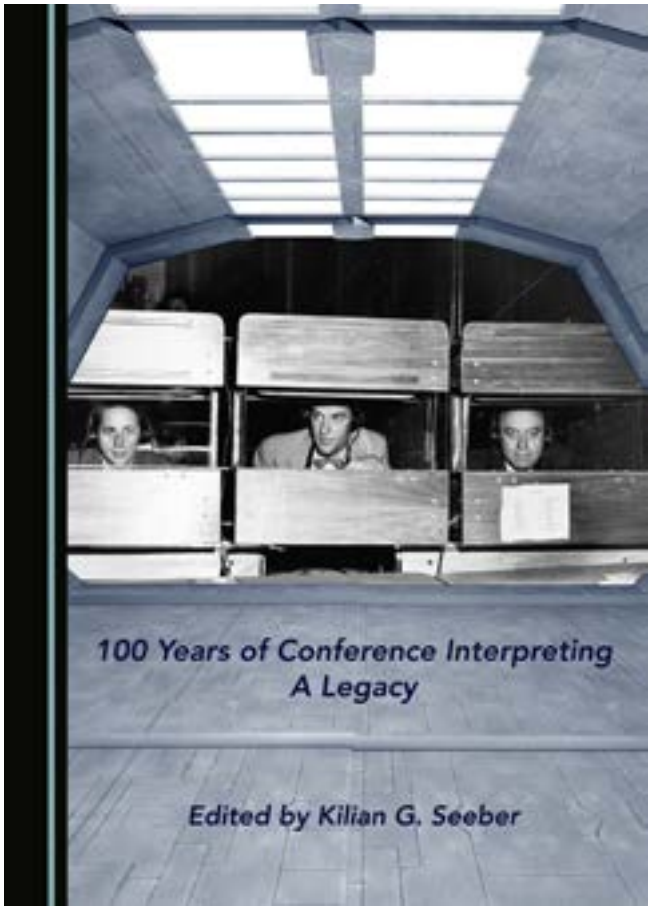

100 Years of Conference Interpreting: A Legacy. Edited by Kilian G. Seeber, Cambridge Scholars Publishing, 2021, ISBN (10): 1-5275-6719-2; ISBN (13): 978-5275-6719-1.

Objemná publikace (320 stránek) věnovaná stému výročí existence konferenčního tlumočení, je výstupem z mezinárodní konference, kterou pořádala v říjnu 2019 Ženevská univerzita, Fakulta překladu a tlumočení, ve spolupráci s Mezinárodní organizací práce (MOT), v jejíchž prostorách se tato konference konala. V roce 2019 si konferenční tlumočníci na celém světě, ale zejména v Evropě, připomínali totiž 100 let od oficiálního uznání této profese. Stalo se tak v roce 1919 na mírové konferenci v Paříži, pořádané vítězi první světové války, kde po celou dobu využívali služeb tlumočníků, aby, tehdy ještě pouze konsekutivně, tlumočili mezi angličtinou a francouzštinou veškerá jednání mezi vítěznými mocnostmi a poraženými státy. Angličtinu si prosadila Velká Británie, jelikož do té doby diplomatická a politická jednání probíhala v Evropě vždy pouze ve francouzštině. Jedním z nepřímých výsledků mírové smlouvy, podepsané ve Versailles po šesti měsících vyjednávání, bylo i založení Společností národů a také například Mezinárodní organizace práce – obě se sídlem v Ženevě, jež zajistily práci mnoha konferenčním tlumočníkům po celé meziválečné období.

I z tohoto důvodu probíhala zmíněná odborná translatologická konference, organizovaná u příležitosti sta let od oficiálního vzniku konferenčního tlumočení, právě v budově a v tlumočnických kabinách Mezinárodní organizace práce, protože již koncem 20. let minulého století se zde v rámci jejích mezinárodních zasedání a jednání mezi zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců začala testovat první aparatura a kabiny pro simultánní tlumočení (viz i fotografie z obálky publikace) a byla to právě MOT, která poté i nadále simultánní tlumočení pravidelně využívala. O tom se podrobně dočteme hned v úvodní části publikace ve stati od velmi dobře známého španělského badatele Jesúse Baigorri-Jalóna (v rámci Jeronýmových dní na JTP v roce 2018 jsme měli možnost si jeho přednášky k historii tlumočení také vyslechnout). Začátky simultánního tlumočení v této instituci připomíná v úvodu knihy i Guy Ryder, současný generální ředitel Mezinárodní organizace práce.

Samotná publikace je více než pouhým přehledem vybraných příspěvků, přednesených na této konferenci. Je velmi inteligentně, neotřele a zajímavě sestavená a rozdělená do několika zásadních kapitol. Pozitivní je i skutečnost, že autoři mohli publikovat své články v angličtině, francouzštině či španělštině. Nepřekvapí však, že 95 % se rozhodlo pro angličtinu. Postupně si probereme vše podrobněji.

První kapitola se věnuje zejména praxi konferenčního tlumočení, avšak prismatem výzkumu konkrétních strategií, materiálu, situací či jazyků (Conference Interpreting Practice). Najdeme zde celkem čtyři stati, většinou předkládané dvojicemi autorů. Franz Pöchhacker a Monika Stögererová (s. 26–40) ve svém příspěvku analyzují předchozích padesát let, během nichž se různí badatelé věnovali a věnují jedné ze zásadních tlumočnických strategií – anticipaci (neboli pravděpodobnostnímu prognózování, prognóze či dokonce divinaci: pod všemi těmito pojmy se s touto strategií můžeme setkat) a replikují na studentech oboru tlumočnictví jeden starší experiment, při němž zkoumají, nakolik směr tlumočení (tzv. direkcionalita – tlumočení do mateřštiny nebo do cizího aktivního jazyka) ovlivňuje využití anticipace. Druhý článek od tří autorů: Mayi de Wittové, Onno Crasborna a Jeminy Napierové (s. 41–72), kteří jsou známí především svým výzkumem, ale

i tlumočnickou praxí z/do jednotlivých znakových jazyků a z/do mezinárodního znakového systému. Zde zkoumají na základě kvalitativního výzkumu, zda a jak se liší příprava na akci tlumočníků konkrétních národních jazyků od tlumočníků pracujících v mezinárodním znakovém systému, jaké používají při přípravě strategie a na jaké aspekty přípravy se zejména soustředí. Ve třetím příspěvku Andrej Kalinin a Maria Michajlovskaja (s. 73–92) z Lomonosovovy univerzity v Moskvě srovnávají na základě rozsáhlého korpusu nahrávek obousměrného rusko-anglického simultánního tlumočení tiskových konferencí vrcholných politiků a diplomatů – jak přímo na těchto konferencích, tak jinými tlumočníky v médiích – strategie těchto dvou skupin tlumočníků. Dospívají ke zjištění, že podle místa tlumočení (in situ x v médiích) volí obě skupiny tlumočníků jiný přístup – buď se zaměřují více na formální stránku tlumočení, nebo více na samotný obsah. V posledním příspěvku v této kapitole Carlo Eugeni a Rocío Bernabé (s. 93–108) kladou provokativní otázku, a to zda budoucnost simultánního tlumočení by nemohla mít spíše písemnou podobu. Pomocí kontrastivní analýzy simultánního tlumočení a automatického titulkování v reálném čase se zaměřují na sociolingvistické a psychologicko-kognitivní aspekty obou těchto disciplín a dospívají k názoru, že tzv. stínové mluvení (respeaking) je obdobně kognitivně náročné jako tlumočení a že zároveň umožňuje tlumočníkům rozšířit jejich dovednosti a zvyšovat přidanou hodnotu jejich výkonu.

Druhá kapitola se věnuje přípravě konferenčních tlumočníků (Conference Interpreter Training) a hned první článek od autorek Lucíe Ruizové Rosendové a Marie Diurové (s. 110–121) se také stručně zamýšlí nad nezbytnými dovednostmi konferenčních tlumočníků. Jak se v průběhu let nároky na přípravu tlumočníků, jejich kompetence, expertízu a uplatnitelnost v mezinárodních organizacích vyvíjely a měnily, zejména v souvislosti se stále rychleji vystupujícími (nerodilými) řečníky, kteří své projevy většinou pouze čtou.

Carmen Delgadová Luchnerová a Nathalie Loiseauová (s. 122–140) předkládají svoji úvahu o tom, jak jsou definovány pracovní jazyky konferenčních tlumočníků (tj. A, B, C), na základě jakých deskriptorů, směru tlumočení a jaké parametry pro stanovení úrovně znalosti jazyka jsou objektivně aplikovatelné. Měly k dispozici rozsáhlý korpus formativních hodnocení tlumočnických výkonů studentů oboru tlumočnictví ze Ženevské univerzity jejich vyučujícími, a to za období několika let. Z těchto hodnocení se snaží zjistit, jak se může stanovení úrovně znalosti jazyka lišit podle druhu tlumočení, tématu, konkrétní situace či výukových cílů a fází studia.

Alicja Okoniewská (s. 141–161) ve svém příspěvku popisuje pilotní studii, kdy se spolu se studenty oboru tlumočení na pařížské tlumočnické a překladatelské škole ISIT v několika seminářích soustředila čistě na kritickou analýzu diskurzu, aby byli schopni lépe se připravit a následně tlumočit zejména náročné politické projevy.

Joshua Goldsmith a Michele Hofová (s. 162–182) analyzují reakce a zapojení účastníků různých typů online a distančních tlumočnických kurzů, jež pořádali v nedávné minulosti pro odbornou veřejnost, ale i pro magisterské studenty a profesionální konferenční tlumočníky z praxe. Ne vždy byla aktivita, interakce a výdrž účastníků dostatečná.

Třetí, nejrozsáhlejší kapitola (s. 184–301), má poněkud neobvyklou podobu. Je postavena na diskusi kolem šesti otázek (The Future of Conference Interpreting – A Discussion Around Six Questions) a má tedy interaktivní charakter. Diskusi uvádí Christopher Thiéry, který dlouhá léta působil jako konferenční tlumočník na francouzském ministerstvu zahraničí, byl předsedou Mezinárodní asociace konferenčních tlumočníků (AIIC) a vyučoval na pařížské ESIT. Ve svém krátkém úvodu stručně připomíná některé důležité etapy v životě této mezinárodní tlumočnické organizace.

Poté je již položena první otázka, jež zjišťuje, kdo jsou vlastně ti konferenční tlumočníci a kdo je řídí (Who are these Conference Interpreters and who Manages them?).

Na každou otázku vždy odpovídají postupně dva autoři a na ně následně reagují (A replay to…) dva další kolegové či kolegyně z oboru, kteří zaujímají někdy i dosti kritické či téměř odmítavé stanovisko vůči právě zveřejněným názorům.

Na první otázku, jež směřuje především k zástupcům – vedoucím tlumočnických služeb v mezinárodních organizacích a evropských institucích – odpovídá jednak Marie Muttilainenová, současná ředitelka tlumočnického ředitelství Soudního dvora Evropské unie, která píše o vysoké profesionalitě tlumočníků u Soudu, o nutnosti důkladné přípravy na každé konkrétní tlumočení (tlumočníci u Soudního dvora dostávají celý jeden den na přípravu na jednání, které budou tlumočit a mají k dispozici veškeré písemné podklady) a o nezbytnosti vzájemné týmové spolupráce tlumočníků. Po ní se Ian A. Newton, bývalý dlouholetý ředitel tlumočnických služeb v Mezinárodní organizaci práce, zamýšlí nad tím, jaké by měl mít profil – vzdělání a zkušenosti – vedoucí tlumočnických služeb ve velké organizaci. Zda by to měl být spíše lingvista či naopak člověk se všeobecným vzděláním a zkušenostmi z vedení týmu? Odpověď není jednoznačná. Na oba kolegy reaguje ve své krátké odpovědi nejdříve Marc Orlando, který připravuje na univerzitě v Sydney budoucí tlumočníky, tlumočí a bádá (zejména o tlumočnické notaci pomocí digitálního pera) a aktivně se angažuje již řadu let v AIIC ve výboru pro vzdělávání a výzkum. Poté odpovídá stručně i kolegyně Raluca Droahna, jež plně podpořila nutnost přípravy na tlumočení a také nezbytnost spolupráce a prostředí důvěry mezi vrcholovým managementem a tlumočníky – jednotlivci i týmem.

Druhá otázka chce vědět, kdo jsou posluchači konferenčního tlumočení (Who listens to conference interpreters anyway?). Odpovídá nejdříve Javier Hernández Saseta, vedoucí oddělení multilingvismu DG SCIC Evropské komise a klade důraz na nutnost zjišťování potřeb a očekávání posluchačů. Na něj navazuje Jonathan Downie, tlumočník-konzultant a mimo jiné autor kanálu Youtube Inside Interpreting a publikací o tlumočení z nakladatelství Routledge. Ten zdůrazňuje ve své odpovědi nutnost lepších PR aktivit o tlumočení směrem k veřejnosti a k organizátorům konferencí. Reakce kolegyň Evelyny Moggio-Ortiz a Mahy El-Metwallyové jsou souhlasné, obě vyzdvihují úlohu tlumočníka, jeho profesionalitu a jeho význam při zajišťování vzájemné komunikace mezi účastníky, hovořícími různými jazyky (Maha k tomu trefně cituje egyptské přísloví „jedna ruka netleská“).

Třetí otázka se zamýšlí nad tím, jak bychom měli připravovat budoucí konferenční tlumočníky (How should we train conference interpreters?). Kilian Seeber ze Ženevské univerzity uvažuje, jak lépe připravit studenty, aby ihned po získání diplomu byli „zaměstnatelní“ v mezinárodních a evropských organizacích a institucích, jelikož většina těchto institucí organizuje vstupní tlumočnické testy a čerství absolventi bez tlumočnické praxe mnohdy neuspějí. Monica Varela Garcíová, současná ředitelka tlumočnických služeb v MOT, si klade otázku, zda by neměly organizace zavést vlastní interní přípravu tlumočníků (In-house training). Reagují a jsou pro komplementaritu vzdělávacího systému a spolupráci univerzit s institucemi Helen J. L. Campbellová a Gillian Misenerová.

Čtvrtá otázka se týká úlohy dalšího výzkumu v oblasti konferenčního

tlumočení (What role will research play in conference interpreting?). Odpovídá Bart Defrancq (Gent). Diskutuje o tom, čeho výzkum může a nemůže dosáhnout a jakým způsobem. Na něj navazuje Ebru Dirikerová (Istanbul), která vyzdvihuje zejména možnosti etnografických studií, jež přinášejí odpověď na řadu otevřených otázek. Reakce Daniela Gila je dosti striktní, hájí pochopitelně možnosti výzkumu, na něj navazuje Karin Sibulová (Estonsko) a věnuje se zejména výzkumu v oblasti distančního tlumočení přes platformy (RSI).

Pátá otázka je velmi aktuální a ptá se, jaký je a bude právě dopad distančního konferenčního tlumočení (What is and will be the impact of remote conference interpreting?). Odpovídají Matthew Ball (ředitel tlumočnických služeb v Kanadské překladatelské a tlumočnické agentuře, poskytující služby vládě a parlamentu Kanady) a Uroš Peterc (současný předseda AIIC). Oba hovoří o možném riziku odcizení u tlumočníků a zamýšlejí se nad tím, zda tuto novou skutečnost RSI brát jako revoluci či evoluci v tlumočnické profesi. Odpovědi tlumočnic Rawdhy Cammoun-Claveriové a Sophie Henglové jsou postavené i na konkrétních zkušenostech z online tlumočení během covidu-19.

Závěrečná, šestá otázka ohledně budoucnosti multilingvismu (What is the future of multilingualism) je položena generální ředitelce DG SCIC Evropské komise, Florice Fink-Hooijerové a generální ředitelce DG LINC Evropského parlamentu, Agnieszce Walter-Dropové. Obě popisují, jak zajišťovaly tlumočení během koronavirové pandemie a lockdownu, aby mnohojazyčnost mohla i nadále fungovat a vyjadřují se vcelku optimisticky, pokud jde o budoucnost. Reagují Kim Ludvigsen (zakladatel a spoluvlastník platformy Interprefy) a Robin Setton (konferenční tlumočník, badatel, bývalý učitel tlumočení na řadě evropských a asijských univerzit – Ženeva, Paříž, Šanghaj, Tchaj-pej). Vyznívají však poněkud kriticky, ne zcela souhlasí s popisem situace s tlumočením během covid-19 v některých evropských institucích.

V epilogu Greg Vinies, současný zástupce generálního ředitele MOT se stručně vrací k průběhu celé konference a vyzdvihuje některé důležité momenty a úlohu Mezinárodní organizace práce v oblasti spolupráce s konferenčními tlumočníky v minulosti, současnosti i budoucnosti.

Publikace je zájemcům k dispozici k prezenčnímu zapůjčení v knihovně Ústavu translatologie FF UK, Hybernská 3, Praha 1.

PROF. PHDR. IVANA ČEŇKOVÁ, CSC.
(ÚTRL FF UK)

Dabingová Cena Františka Filipovského po sedmadvacáté

Porotci letos hodnotili 94 návrhů a 37 snímků. V červnu pak rozhodli o cenách za dabing v osmi kategoriích.

Porota tentokrát pracovala ve složení: Eva Vichnarová (Herecká asociace), Marcela Gryčová (Město Přelouč), Jaroslav Černý (FITES), Jiřina Dlasková (Město Přelouč), Ivana Breznenová (Obec překladatelů, Hana Talpová (Herecká asociace), Jaroslav Kodeš (Herecká asociace), Karel Jaroš (Asociace pracovníků se zvukem), Vladimír Fuksa (FITES), Ladislav Greiner (OAZA), Alena Novotná (Jednota tlumočníků a překladatelů), Nela Boudová (FITES), Libor Hruška (FITES).

„Porota komunikovala prostřednictvím online přenosu. Tím chci vyjádřit obdiv všem porotcům, jak se tohoto úkonu se zápalem a umem zhostili. Nakonec s velkou radostí a úlevou se celá porota osobně setkala na závěrečném hodnocení, za přítomnosti notářky, aby vyhodnotila nominace a určila tajným hlasováním vítěze jednotlivých kategorií.“ uvedl předseda poroty Jaroslav Černý.

Slavnostní vyhlášení a předání cen proběhlo v Přelouči v sobotu 18. září 2021.

Cenu Františka Filipovského za překlad a úpravu dabovaného audiovizuálního díla přisoudila porota **Zuzaně Joskové** za film **Očím skryté (To Walk Invisible)** – režie českého znění Alice Hurychová, Česká televize 2020. Citujeme ze zdůvodnění návrhu: *Základem pro realizaci české dabingové verze byl kongeniální, charakterově i stylově dobře odstíněný a přirozeně znějící překlad Zuzany Joskové, jehož součástí byl i výjimečně náročný úkol převést vůbec poprvé do českého jazyk dvě rozsáhlé básně Emily Brontëové. Překlad při zachování básnické kvality i věcného obsahu překládaných básní navíc bez nutnosti jakékoliv další úpravy přesně pasoval do synchronu v detailu zabírané recitující Emily, což lze bez nadsázky označit za zcela mimořádný překladatelský výkon.* Cenu uděluje Jednota tlumočníků a překladatelů a je spojena s finanční prémií 10 000 Kč.

V téže kategorii pak byly dále nominovány snímky: **Fargo (Fargo)** – překlad Vojtěch Kostiha, režie Vladimír Žďánský, vyrobila Česká televize a **Mank (Mank)** – překlad Vojtěch Kostiha, dialogy Radka Přibyslavská, režie Vladimír Žďánský, pro Netflix vyrobilo Studio Virtual.

Na návrh Českého filmového a televizního svazu FITES vstoupila do dabingové síně slávy – za celoživotní mistrovství v oboru překladu a úpravy dialogů – **PhDr. Anna Kareninová, Ph.D.**

Kompletní výsledky letošního ročníku najdete na adrese **www.cffd.cz.**

Česká televize odvysílá na podzim záznam celého programu.

zdroj: **WWW.CFFD.CZ**

Nová verze české kontroly pravopisu Hunspell

V srpnu vyšla nová verze programu LibreOffice (7.2). Spolu s ní je distribuována i nová verze české kontroly pravopisu Hunspell, kterou jsem vytvořil doplněním a opravou verze předešlé. Co je v aktuální verzi Hunspellu nové a jaké možnosti vám Hunspell jako nástroj s otevřeným kódem nabízí?

Hunspell je vedle kontroly překlepů Windows nejrozšířenějším nástrojem pro kontrolu pravopisu. V některých aplikacích si můžeme vybrat jedno z těchto dvou řešení, v jiných je Hunspell jedinou možností. S kontrolou pravopisu Hunspell se tak můžete setkat například v nástrojích CAT jako SDL Trados Studio nebo memoQ, v sázecích programech jako InDesign anebo v už zmíněném LibreOffice. V některých programech jsou již soubory pro podporu Hunspellu nainstalované, do některých je musíme nainstalovat. Někdy stačí, aby v příslušné složce jednoduše byly příslušné dva soubory pro daný jazyk (jeden se slovníkem a jeden s předponami a příponami), u jiných programů je třeba nahrát soubor tzv. rozšíření (.OXT), který tyto soubory obsahuje (je to vlastně .ZIP). Často je Hunspell také implementován v cloudových nástrojích našich klientů, aniž bychom to věděli – například v titulkovacích programech. Poznat to můžeme podle určitých chyb, kterých se dvě nejrozšířenější verze dopouštějí. Prozradí je jednak chybná slova, která považují za bezchybná, jako dipozici, banek, tůra, berounsko, středočech, ukážka nebo slepíce, jednak správná slova a tvary, která považují za chybné, např. brzdi nebo nenuť.

Výhody Hunspellu

Obrovská výhoda Hunspellu spočívá v tom, že si ho celkem snadno můžeme upravit k obrazu svému. Řekněme, že chceme přidat nové slovo. To je možné i u kontroly pravopisu Windows, tam ale můžeme ukládat jen jednotlivé slovní tvary. Dejme tomu, že chceme Windows „naučit“ slovo nanorouška, a to ve všech tvarech. Znamená to, že musíme do uživatelského slovníku přidat celkem deset tvarů (nanorouška, nanoroušky atd.). U slova dehonestovat by jich (včetně tvarů jako dehonestovals, dehonestováno, ale bez přechodníků) bylo 55. V Hunspellu můžeme také přidávat jednotlivé tvary, ale kromě toho můžeme do slovníku přidat základní slovní tvar s kódem či kódy, které odkazují na pravidla obsažená v souboru s gramatikou a o skloňování/stupňování/časování se postarají. (Nalezení správných kódů je většinou snazší,

než by se mohlo zdát.) Kromě toho můžeme ze slovníku některá slova odebrat, změnit u nich gramatické kódy nebo dokonce udělat úpravy v souboru s pravidly skloňování a časování. Díky tomu si můžeme vytvořit kontrolu pravopisu šitou na míru třeba konkrétnímu klientovi – škoda, že jsem tohle všechno nevěděl, když jsem pracoval pro Evropskou komisi. Například bych ze slovníku vymazal slovo kurs nebo zkratku str., aby Hunspell považoval za správné jen kurz a s. (Překladatele, kteří pracují pro instituce EU, by mohlo zajímat, že jsem v nové verzi českého Hunspellu doplnil mnoho slov z databáze IATE, překladových pamětí DGT a zoologických publikací, přibylo tedy i mnoho druhů ryb a termínů z oblasti rybolovu.)

Jak přidávat slova a gramatické kódy

Pokud desktopový program, např. nástroj CAT nebo titulkovací program, pracuje přímo se souborem DIC a AFF, stačí připsat nové slovo do souboru DIC. Pokud chceme přidat i gramatický kód pro skloňování, časování nebo stupňování, můžeme se podívat na některé jiné slovo stejného vzoru nebo najít kódy zde. U pravidelných podstatných jmen je to poměrně snadné, například substantiva vzoru žena mají kód ZQ, takže do souboru DIC napíšeme na nový řádek třeba elfka/ZQ. Vzor hrad má kód H, vzor pán kód P a 1. osobu množného čísla vytvoříme pomocí I (koncovka -i), V (koncovka -ové) nebo D (-é), případně jejich kombinací, takže v souboru DIC je např. bojovník/PI, břídil/PV, cholerik/PIV, diplomat/PDI nebo dvořan/PD. U přídavných jmen vzoru mladý i jarní stačí přidat lomítko a Y a případně N pro předponu ne-. U sloves je to složitější, nejčastěji ale přidáváme N (pro předponu ne-), potom A nebo J (pro vlastní časování, zjednodušeně řečeno podle třídy) a T nebo C (pro příčestí trpné). Nejlepší je otevřít si soubory v programu Proofing Tool GUI a s kódy pracovat tam, protože program na základě kódů hned zobrazí všechny vygenerované tvary.

Pokud určitý program nepracuje přímo se souborem DIC a AFF, ale s rozšířením OXT, jak je tomu například u LibreOffice, je aktualizace kontroly pravopisu složitější, ale není to nemožné. Koncovku souboru rozšíření je

třeba změnit na ZIP, soubory rozbalit, provést v nich úpravy, zabalit a nainstalovat novou verzi OXT.

Co přináší nová verze Hunspellu?

Ale zpět k nové verzi českého Hunspellu. Soubory české podpory Hunspellu dlouho nikdo neaktualizoval, a proto v ní mnoho slov chybělo a některá slova byla uvedena v zastaralém pravopisu. Navíc slovník obsahoval řadu chyb a problematický byl místy i soubor AFF s pravidly pro skloňování a časování. Proto jsem se pokusil upravit slovník i gramatiku tak, aby lépe odpovídaly dnešnímu úzu a současné kodifikaci. Soustředil jsem se především na jádro slovní zásoby, doplnil jsem více než 6000 slov, opravil pravopis některých slov (např. berounsko, kanička) nebo jejich časování či skloňování (např. tvary kolegech, klaceku) a celý systém jsem trochu zefektivnil, aby soubor DIC byl menší. Nová slova jsem přidával na základě seznamů nejfrekventovanějších slov z jazykových korpusů. Chybná slova a tvary jsem vyhledával opět v korpusech, tentokrát především v korpusech žákovských a za využití kontroly pravopisu Windows. (Podobně by vývojáři Microsoftu mohli zdokonalovat kontrolu pravopisu Windows zase s využitím Hunspellu, protože každý ze systémů umí něco – slova, případně slovní tvary, – co ten druhý neumí.)

Pokud jde o větší systémové změny, například jsem zrušil automatické tvoření přechodníků od všech sloves. Původní verze totiž tvořila přítomné přechodníky i od dokonavých sloves, čímž vznikaly dávno nepoužívané přechodníky budoucí, které se mnohdy podobaly jiným korektním slovům, například napoje, obhodě, oblíbě, ohromě, pohledě, rozumě, slepíce, vychodě, vydaje. Kromě toho původní verze považovala za korektní některé velmi vzácné tvary, které zvyšovaly pravděpodobnost překlepů (časté jsou i v Českém národním korpusu a podle mé hypotézy je důvodem to, že redakce některých periodik v určitém období používaly právě tuto verzi Hunspellu), především u tvarů brně, budě, větvě. Riziko překlepů zvyšovaly i tvary jako veda nebo objav. (Mimochodem ve slovníku byla také řada slovakismů.) Přechodníky, které se se zvýšenou frekvencí vyskytují v současných textech, jsem proto vytvořil selektivně.

Zakázal jsem tvary dokáži/dokáží a další podobné. V současné češtině se považují za zastaralé nebo knižní, respektive hyperkorektní, a proto je v přehledu tvarů neuvádí ani Internetová jazyková příručka. V některých typech textů se vyskytují se zvýšenou frekvencí možná právě proto, že je dosavadní kontroly pravopisu povolují. Naopak jsem povolil hovorové tvary příčestí se -s (dělals, dělalas, dělalos). Podle gramatik se jedná o hovorové, tedy spisovné prostředky. Zvláště užitečné jsou při stylizaci mluveného jazyka v beletrii a audiovizuálních dílech. U některých sloves jsem povolil dublety (např. krájejí vedle krájí, chvěju vedle chvěji, hraju vedle hraji, pluju vedle pluji apod.).

Menších úprav jsem provedl celou řadu. Jejich podrobnější popis najdete v souboru Readme, který si můžete stáhnout spolu s vlastními soubory kontroly pravopisu z úložiště zde. Není však v silách jednotlivce, aby opravil slovník čítající víc než čtvrt milionu položek včetně jejich skloňování a časování. Protože ale jde o open-sourceové řešení, může se do dalšího zdokonalování zapojit každý, kdo o to bude mít zájem.

Věděli jste, že...?

Hunspell byl původně vyvinut pro maďarštinu, odtud i název.

Soubory se slovníkem a gramatikou (afixy) pro jednotlivé jazyky vyvíjejí buď skupiny dobrovolníků, nebo různá akademická či výzkumná pracoviště. Český slovník a gramatika původně vznikly pro systém Ispell.

Kontrola pravopisu Hunspell je k dispozici pro celou řadu jazyků včetně mnoha jazyků malých. U některých z nich jde o podporu na základní úrovni a pracuje se jen se seznamem tvarů bez pravidel skloňování a časování (např. makedonština), u jiných je skloňování a časování důkladně propracované (např. baskičtina). Soubory pro celou řadu jazyků si můžete stáhnout ze stránky uvedené níže.

Je-li jazyk dobře popsán, disponuje kvalitní gramatikou, slovníkem a korpusy, je poměrně snadné vytvořit základ kontroly pravopisu a pak už stačí jen přidávat další slova s kódy pro skloňování a časování.

Pokud chcete začít využívat novou verzi českého Hunspellu v nástroji CAT, najděte složku, kde jsou jazykové soubory uloženy (v případě SDL Trados Studia zřejmě bude na adrese C:\Program Files\SDL\SDL Trados Studio\Studio16\HunspellDictionaries či podobné), najděte soubory s češtinou, pozměňte jejich název (např. přidejte „_stare“) a nahrajte do složky novou verzi.

MGR. MIROSLAV POŠTA
překladatel, tlumočník, redaktor a korektor na volné noze, vedoucí překladatelských projektů, externí spolupracovník ÚTRL FF UK, autor a nakladatel (nakladatelství Apostrof – Technologie ve službách překladatele, Titulkujeme profesionálně, Umění překladu, Pozvání k překladatelské praxi)

Odkazy:
Soubory s českým Hunspellem ke stažení (DIC, AFF, readme):
https://github.com/LibreOffice/dictionaries/tree/master/cs_CZ
Soubor s informacemi o základních kódech předpon a přípon:
https://github.com/tvondra/ispell_czech/blob/master/ceskeaff.txt
Soubory kontroly pravopisu pro mnoho jazyků světa (pokud potřebujeme soubor DIC a AFF, je třeba soubor rozšíření OXF přejmenovat na ZIP a obvyklým způsobem soubory rozbalit): **https://wiki.documentfoundation.org/Language/Support**

Zpráva z konference The 20th ITRI International Conference – The Roles and Identities of Interpreters and Translators in an Ever-Changing World

Ve dnech 22. a 23. 1. 2021 proběhla mezinárodní konference The 20th ITRI International Conference, již každoročně pořádá jihokorejský Výzkumný institut překladu a tlumočení se sídlem v Seoulu (Interpreting and Translation Research Institute). Tématem tentokrát byla proměnlivá role překladatele a tlumočníka ve 21. století. Kvůli nepříznivé epidemické situaci v důsledku šíření nákazy covid-19 se celá akce uskutečnila ve virtuálním prostředí. Prostřednictvím internetové platformy ZOOM se letos v celkem čtyřech tematických sekcích „setkalo“ 18 aktivních účastníků z Korejské republiky, Číny, Austrálie, Maroka, Turecka, Makedonie, Španělska, Chorvatska, Slovinska, a České republiky, kteří se s mezinárodním publikem podělili o své výzkumné poznatky mapující vývoj překladu a tlumočení od začátku nového tisíciletí. Mezi příspěvky sice dominovala témata bezprostředně spojená s dopady globální pandemie na profesi překladatele a tlumočníka, ve velké míře však byly dotčeny i další důležité změny ovlivňující mezikulturní komunikaci.

Sekci s názvem „Interpreting and Translation Education“ zahájil Riccardo Moratto (Translators Association of China)[1] příspěvkem „A Cross-Cultural Survey of Student Perspectives on Online Interpreting Teaching: Pros and Cons“, během nějž přednesl své návrhy na zkvalitnění online výuky tlumočení, založené na výsledcích dotazníkového šetření, které provedl na univerzitních studentech z Číny, Macaa a Itálie. Studie prokázala, že v online výuce studenti nejvíce oceňují možnost nerušeného tréninku z pohodlí domova, nevýhody však spatřují zejména v nedostatečné interakci s vyučujícím a výskytu technických problémů. Volga Yilmaz-Gümüşová (Anadolu Üniversitesi, Turecko) vystoupila s referátem „Translator Training and Employability in Turkey: What Do Curricula and Translator Trainers Tell Us?“, jehož obsahem byly výukové metody zaváděné v překladatelských programech na tureckých univerzitách a jejich relevance pro pozdější profesní působení překladatelů na domácím trhu. Studie ukázala, že ve výuce se stále více prosazuje práce s nástroji počítačem podporovaného překladu, pořád však ještě na zhruba polovině univerzit chybí příležitosti pro autentickou překladatelskou praxi. Další potenciál pro zlepšení Yilmaz-Gümüşová vidí v zavedení kurzů post-editace a lokalizace. Na závěr sekce vystoupila Milena Sazdovska-Pigulovska (Univerzitet Sv. Kiril i Metódij, Makedonie) s příspěvkem „Integrating Experiential Learning in the Virtual Translation Classroom“, během nějž popsala změny projektové výuky v překladu související s jejím přenosem do online prostředí. Hlavním tématem referátu byla efektivní simulace realistických podmínek ve virtuálním prostoru s výhledem na budoucí proměny překladatelského trhu v post-covidové éře. Dle autorky je nutné v praktické výuce reagovat na to, že překladatelé již nebudou moci být pouze překladateli v úzkém slova smyslu, ale budou od nich vyžadovány

[1] Názvy asijských institucí a univerzit jsou uváděny v angličtině, neboť jejich transliterovaná podoba z čínštiny a korejštiny je dle jihokorejského Výzkumného institutu překladu a tlumočení nejednotná a běžně se nepoužívá.

znalosti v oblasti technologií, mezikulturní mediace a post-editace. Této změně by se dle autorky měly přizpůsobit univerzitní specializace oboru, a to rozšířením portfolia vyučovaných dovedností.

Blok nazvaný „COVID-19 and TI" byl otevřen příspěvkem „New Legal and Financial Realities in the Covid-era and Their Effect in Translation". Jeho autorka, Elena Alcaldová Peñalverová (Universidad de Alcalá, Španělsko), popsala dopady vyšší proměnlivosti informací o nemoci covid-19 na překlad v oblasti práva a finančnictví. Dle autorky vyžaduje vývoj v tomto oboru adaptaci překladatelů na nové zdroje a typy paralelních textů. Alcaldová Peñalverová také zdůraznila důležitost korpusového výzkumu stále se rozšiřujícího diskurzu překladových ekvivalentů. You Kyung Seoová (Suwon University, Korejská republika) navázala referátem „Exploring the Direction of Interpretation and Translation Education Through a Survey of Learners' Satisfaction in Non-face-to-face Online Classes". Příspěvek byl založen na dotazníkovém šetření prováděném mezi jihokorejskými studenty překladatelství a tlumočnictví. I z této studie jako hlavní výhoda online výuky vyplynula menší časová náročnost a více prostoru pro nácvik tlumočnických dovedností. Nevýhodou je dle většiny studentů nepředvídatelnost technických problémů v online komunikaci. Další přednášející, Hyewon Rena Pyounová (Hankuk University of Foreign Studies, Korejská republika), se při analýze online výuky tlumočení zaměřila na trénink notace. Příspěvek s názvem „Teaching Note-Taking in the Covid-Era" předestřel inovativní přístupy nejen k výuce, ale samotnému procesu tlumočnického zápisu při konsekutivním tlumočení. Pyounová ukázala výhody výuky s pomocí digitálního pera, jimž si studenti dělají poznámky na tablet a poté obrazovku sdílejí s vyučujícím a ostatními studenty. Dle autorky se daná metoda osvědčila natolik, že s velkou pravděpodobností bude využívána i po skončení pandemie.

Ve třetí sekci s názvem „Interpretation" jako první zazněl příspěvek „The Development of Ethical Awareness Scale for Healthcare Interpreters: A Pilot Study". Yeonsoo Kimová (Academy of Languages Translation and Interpretation Services, USA) v něm popsala možnosti testování etického povědomí u tlumočníků ve zdravotnictví. Míru etické gramotnosti autorka rozdělila do tří stupňů: vysoká (tlumočník dokáže dodržet etický kodex v každé situaci), střední (tlumočník rozpozná pouze některé eticky citlivé situace) a nízká (tlumočník téměř nedodržuje etický kodex). Dotazníkové šetření, jejž Kimová provedla na vzorku 60 tlumočníků, ukázalo pouze průměrnou obeznámenost s tlumočnickou etikou ve zdravotnictví. Sulyoung Hongová (Hankuk University of Foreign Studies, Korejská republika) se ve svém příspěvku „A Narrative Inquiry into a Sermon Interpreter's Professional Identity Formation" věnovala roli tlumočníka v náboženství. Autorka provedla případové studie s profesionálními konferenčními tlumočníky, kteří se věnují simultánnímu tlumočení během náboženských ceremoniálů. Výzkum mimo jiného odhalil, že největší výzvou pro tlumočení v náboženství je neustálé rozhodování, zda přetlumočit celý úsek s ohledem na to, že opakování některých pasáží má svou pragmatickou funkci, nebo provést sumarizaci pouze na základě obsahu. Dvojice autorek Raquel Lázarová Gutiérrezová a Cristina Álvarová Arandaová (Universidad de Alcalá, Španělsko) přispěla referátem „Volunteer Translators and Interpreters in the Field of Spanish Non-profit Organizations: An Approach to Their Profiles and Professional Identities", během kterého badatelky nastínily hlavní aspekty mezikulturní mediace ve 30 španělských neziskových organizacích. Studie odhalila, že většina tlumočníků-dobrovolníků má vysokoškolské vzdělání ve filologickém, nebo dokonce překladatelském oboru. Nejvíce je ve španělském neziskovém sektoru poptáváno tlumočení mezi španělštinou a angličtinou, tlumočí se nejčastěji ve zdravotnictví. Muhammad Y Gamal (Australian Federal Government, Austrálie) promluvil o vývoji role policejních tlumočníků. V souvislosti s globalizací dle autora dochází k silnější internacionalizaci národních orgánů trestní činnosti, což má za následek vyšší poptávku po osobách schopných zajistit komunikaci v dané oblasti. Za uplynulých dvacet let tedy dle Gamala došlo k nárustu amatérského tlumočení, jež stále častěji musejí praktikovat zaměstnanci policie. Ačkoliv se klade stále větší důraz na jejich jazykovou vybavenost, tlumočnické dovednosti policistů by měly být dle autora regulovány v interdisciplinární spolupráci úřadů s odborníky z oboru lingvistiky, práva a translatologie. Natalia Kalohová Vidová (Univerza v Mariboru, Slovinsko) v příspěvku „Transcultural European Law Clinics for Persons Suspected or Accused of Crime: Challenges and Solutions" představila průběžné výsledky projektu, který se zabývá tlumočením v nově zřízené slovinské mezikulturní klinice pro trestně stíhané (Transcultural Law Clinic at the University of Maribor). Studie prokázala úspěšnou spolupráci studentů práva a tlumočení, již společně procházeli školením sestávajícím z pozorovacích protokolů při soudním tlumočení a interaktivních tlumočnických workshopů. Z výsledků studie vyplynulo, že mezikulturní právní kliniky jsou potenciálním klientem pro tlumočnické služby. Sekci uzavřela Elizaveta Getta (Univerzita Karlova, Česká republika) příspěvkem „Interpreters as Preservers of the National Identity in the 21st Century – Case Study of Tanzania", v němž upozornila na unikátní roli tlumočníků v Tanzanii, kteří kromě jazykového a kulturního dorozumívání připívají k obohacení místní linguy francy svahilštiny o lexikální i pragmatické koncepty z rozvinutější jazyků a kultur.

Poslední tematická skupina „Translation" začala referátem s názvem „P'ansori and Marshall R. Pihl's Translation of *Shim Ch'ong ka*". Přednášející, Sang-Bin Leeová, (Hankuk University of Foreign Studies, Korejská republika) v něm představila postupy při překladu korejského hudebního žánru P'ansori, jenž se taktéž označuje jako korejská opera a je pro něj typické zpívané vyprávění příběhů v doprovodu bubeníka. I když se jedná o fenomén vedený na seznamu kulturního dědictví UNESCO, jeho překlady se dle badatelky zatím dostatečně nedostaly do akademického zájmu. V referátu Leeová předložila analýzu jednoho z mála anglických překladů díla *Shim Ch'öng ka*. Další mezijazykové srovnání předložila Hyun-sook Yoonová (Hankuk University of Foreign Studies, Korejská republika) ve svém referátu „Translation as Mediation: Comparative Analysis of Russian, English, and Korean Versions of Stanislavski's Book on Acting, *An Actor Prepares*". Předmětem studie bylo srovnání překladatelských problémů a posunů v překladech Stanislavského divadelní příručky *Rabota aktera nad soboj* z ruštiny do angličtiny a korejštiny. Pozoruhodné byly zejména strategie vedoucí k adekvátnímu překladu kulturních rozdílů mezi ruským, britským a korejským dramatem. Jinsil Choiová (Keimyung University, Korejská republika) proslovila příspěvek „Streaming and Video on Demand: The Fluid Roles of Translators", pojednávající o překladu internetových streamů a s tím související změně překladatelovy role. Mezi odlišnostmi tohoto typu audiovizuálního překladu od běžného titulkování autorka uvedla vyšší jazykovou a kulturní diverzitu cílového publika. Dle Choiové lze narůstající poptávku po překladu streamů vnímat jako další příklad stále se rozrůstající role překladatele, který je v daném případě kromě jazykového převodu

částečně zodpovědný za editaci textu i samotnou tvorbu streamů. V tématu audiovizuálního překladu pokračovala Vedrana Čemerinová (Veleucilište Velika Gorica, Chorvatsko), jež se v referátu „Subtitle Revisers in the Audiovisual Quality Control Chain: A Sociological Perspective" zbývala revizemi filmových titulků překládaných mezi chorvatštinou a dalšími evropskými jazyky. Z dotazníkového šetření dle autorky vyplynulo, že se při titulkování často využívá sekundárního překladu kvůli nedostatku kvalifikovaných překladatelů pro všechny požadované jazykové kombinace a editace je považována za nadstandardní službu, která však není dostatečně honorována. Alexandra Santamaríová Urbietová (La Universidad Internacional de La Rioja, Španělsko) se ve své studii s názvem „Spanish Translators on Twitter: An Approach to Their Feelings and Concerns" zaměřila na roli Twitteru při sdílení zkušeností mezi španělskými překladateli. V rámci svého výzkumu Santamaríová Urbietová vyhodnotila 3 200 tweetů pocházejících od tří skupin uživatelů: absolvent oboru translatologie, zkušený překladatel a vyučující překladu. Jejich autentické reakce jsou dle autorky cenným zdrojem pro popis aktuální situace na překladatelském trhu a mohou přispět především ke zdokonalení přípravy budoucích překladatelů na vstup do praxe. Závěrem vystoupil Hicham Elass (Ibn-Zohr University,[2] Maroko) s příspěvkem „Negotiating the New Aesthetics of Automatic Translation: Between Inter-lingual Transfer and Hermeneutic Interpretation", jenž reagoval na sílící technologizaci překladu. Elass nabídl hermeneutický pohled na překladatelský proces, zahrnující kromě ryzí reprodukce taktéž bohatou interpretační složku, která dle autora pravděpodobně nikdy nebude plně substituována umělou inteligencí, a to zejména v náboženských a literárních textech. Své teze Elass dokazoval na překladech Koránu.

Součástí konference byly taktéž prezentace tří pozvaných řečníků. Claire Donovanová (Université Sorbonne Nouvelle, Francie) v příspěvku „Negotiating the Place of Interpreting in the Re-defined Conference Space" poskytla celkový pohled na dynamické změny, jež formovaly (a formují) tlumočnickou profesi od propuknutí pandemie covid-19. Dle Donovanové došlo k naprostému „zneviditelnění" tlumočníků, již se nyní v důsledku omezení setkávání nacházejí v mnohem větší vzdálenosti od řečníka. Tato izolace vede na jedné straně k podpoře multilingvismu a nabytí nových dovedností, zároveň však snižuje socializaci, týmovou spolupráci a důvěru v tlumočníka. Binhua Wang (University of Leeds, Spojené království) v přednášce s názvem „Changing Roles and Identities of Interpreters in the Past Four Decades. An Analysis of Chinese Discourse on Interpreting Through the Lens of Social Practice Theory" zmapoval měnící se status tlumočníka a tlumočnické profese v Číně za posledních 40 let. Wang analyzoval korpus 800 odborných článků a sestavil z nich vývoj pohledu na tlumočníka očima praktikujících tlumočníků, vyučujících tlumočení a badatelů v oboru. Na závěr konference vystoupil Kyung-hyun Cho (New York University, USA), jenž v příspěvku „Machine Translation" promluvil o nejaktuálnějších vývojových tendencích strojového překladu. Cho poukázal na to, že i přes celkový progres umělé inteligence a sevření nůžek mezi kompetencemi „živých" překladatelů a technikou přetrvává stagnace nástrojů strojového překladu při převodu uměleckých textů.

Kromě seznámení mezinárodního publika s nejnovějšími tendencemi překladatelské a tlumočnické profese konference prokázala také výrazný pokrok v adaptaci akademické diskuse na virtuální prostředí. Díky důkladné přípravě a ochotě všech zúčastněných byla zachována interakce mezi zkušenými akademiky i začínajícími vědci, vznikla řada nových kontaktů a podnětů pro budoucí spolupráci. Za nápad uspořádat tuto akci a její úspěšnou realizaci patří velký dík hlavním organizátorům – Jeong-yeon Kimové a Wondugu Hanovi (Hankuk University of Foreign Studies, Korejská republika). Více informací o konferenci a e-sborník všech příspěvků je k dispozici na webu jihokorejského Výzkumného institutu překladu a tlumočení: **http://itri.hufs.ac.kr/en/html/sub0304.html?mid=intro05_01&journal=2&pageNm=&searchType=&searchValue=&issue=&year=&Page=1**

ELIZAVETA GETTA

Studuje ve druhém ročníku doktorandského studia na ÚTRL FF UK, obor Translatologie. Zabývá se mezikulturní komunikací v afrických zemích a českou teorií překladu se zaměřením na dílo Jiřího Levého. Nyní je řešitelkou několika grantových projektů se zaměřením na svá akademická témata, na ÚTRL vyučovala předmět Tlumočení III. Zároveň popularizuje vědu a internacionalizaci UK, přispívá do odborných i publicistických časopisů a píše recenze pro iLiteraturu

[2] Pro přehlednost je název univerzity uveden v angličtině.

O „Manifestu o strojovém překladu AVTE“ s Miroslavem Poštou

AVTE, evropská organizace sdružující profesní organizace audiovizuálních překladatelů, se rozhodla vypracovat „Manifest o strojovém překladu v audiovizuálním překladu“. Co ji k tomu vedlo?
„Příběh strojového překladu“ prozatím vyprávěli především vývojáři těchto technologií, matematičtí lingvisté a firmy, které tato řešení nabízejí nebo využívají. Hlas samotných překladatelů zatím příliš slyšet nebyl. Audiovizuální překlad se přitom před časem stal jednou z prvních oblastí tvůrčího překladu, do nichž fenomén strojového překladu (MT) vstoupil. Došlo k tomu vcelku nedávno a už dnes vidíme, že někteří zadavatelé využívají MT celkem rozumně, zatímco v rukou jiných jde spíš o vynález zkázy. Měli jsme pocit, že je potřeba, aby zazněl i náš hlas a abychom se zapojili do dialogu. Že je třeba upozornit na nebezpečí a navrhnout určitá řešení. To vše by mohlo pomoci i jiným překladatelům, především těm literárním, protože je pravděpodobné, že jsou takříkajíc další na ráně.

Můžete popsat, jak se liší rozumné přístupy od těch nerozumných?
Nejjednodušší asi bude, když řeknu, jak by to být nemělo. A připomínám, že mluvím především o překladu filmových dialogů a počítačových her. Rozhodně by se nemělo dít to, že se audiovizuální překladatel stane posteditorem, který bude mít za úkol ve výstupu strojového překladu provádět jen „nezbytně nutné“ úpravy. Většina překladatelů se totiž shodne v tom, že často je nutné předpřeklad vymazat a titulek přeložit od nuly. Vždyť je to jednodušší než přehazovat jednotlivá slova, některá z nich nahrazovat jinými, upravovat koncovky atd. To někteří zadavatelé bohužel nechápou a myslí si, že strojový překlad už skutečně může nahradit člověka, jemuž stačí výstup MT lehce poupravit, a tak se zvyšuje jeho produktivita práce. Proto také někteří zadavatelé platí honorář, jako kdyby skutečně šlo o posteditaci, jak ji známe u některých „komerčních“ překladů, a neuvádějí jméno překladatele v „podpisovém titulku“ na konci pořadu. Jde tedy především o to, aby se překladatel mohl rozhodnout, jestli a jakým způsobem bude výstup MT používat, aby na práci měl dost času a aby dostal adekvátní odměnu.

Znamená to tedy, že v „Manifestu AVTE“ strojový překlad zcela neodmítáte? Jak se k němu stavíte?
Strojový překlad rozhodně kategoricky neodmítáme, ale snažíme se poukázat na jeho výhody a nevýhody, protože jakmile je všichni zainteresovaní včetně překladatelů budou znát, můžou se podle toho lépe rozhodovat a dosáhnout lepší kvality výsledného překladu. Například píšeme o tom, že za správný přístup považujeme koncepci „augmented translation“. Ve středu všeho stojí překladatel, jenž má k dispozici nejrůznější nástroje a technologie a podle konkrétního textu a situace rozhoduje, který nástroj a kterou technologii využije. Podobně jako pilot v kokpitu. Strojový překlad je přitom jen jedním z těchto nástrojů. Podle nás je chyba, že se dnes strojový překlad prezentuje jako nejdůležitější, a někdy přímo jediné řešení. Většinou je to na úkor jiných nástrojů a technologií, které můžou být prospěšnější jak pro překladatele, tak ve finále pro diváka.

O jaké technologie se jedná?
Z velké části to jsou technologie, jež dobře známe odjinud, především funkce známé z nástrojů CAT. Je s podivem, že do titulkovacích programů dodnes většinou nejsou zakomponované funkce jako tvorba a prohledávání překladových pamětí (známé také jako konkordování), programy nenabízí našeptavač (tj. prediktivní zadávání textu, známé např. v SDL Trados Studiu jako AutoSuggest), titulkovací program si často nerozumí s diktovacím softwarem, a pokud ano, diktovací aplikace nepočítá s méně formálním až nespisovným jazykem (a někdy opravuje nespisovné koncovky na spisovné), totéž se týká i kontroly pravopisu. Kontrolu gramatiky nenabízí snad žádný titulkovací program. Užitečné by bylo i napojení na terminologické databáze, ale i výkladové a překladové slovníky a dalo by se také uvažovat o různých inovativních nástrojích. Jakmile totiž

máte velké překladové paměti, respektive velký paralelní korpus, můžete z něj automaticky vygenerovat překladové ekvivalenty. Ty můžou sloužit jednak jako základ už zmíněného našeptavače, jednak jako překladový slovník na úrovni slov i slovních spojení, podobný nástroji Treq z dílny Ústavu Českého národního korpusu. Velcí zadavatelé mají k tomu dostatek dat a mohli by vytvořit fantastické nástroje, ale bohužel se zdá, že je zajímá prakticky jen rozvoj strojového překladu. Jistě, i tam se zřejmě dočkáme určitých inovací, ale myslím, že by se měli zajímat i o zmíněné další technologie. Zapomenout bych neměl ani na integraci technických řešení usnadňujících spolupráci a komunikaci, například mezi překladateli, kteří překládají stejný pořad do různých jazyků, s tvůrci pořadu, s rodilým mluvčím. Anebo mezi lidmi, kteří pracují na jednom pořadu: minimálně mezi překladatelem a redaktorem (korektorem, revizorem, QCerem). Možnost rychlé konzultace se správným člověkem je při napjatém termínu (a v audiovizuálním překladu jsou termíny napjaté skoro vždy) často mnohem důležitější než to, jestli jsme titulky dostali předpřeložené strojem.

Jakých inovací ve strojovém překladu bychom se mohli dočkat?
Stále častěji se hovoří o využití tzv. metadat. Řekněme, že by věta byla opatřena explicitní informací o rodu mluvčího a na základě toho by překladač zvolil buď ženský, nebo mužský rod. (Chyba v rodech je mimochodem jednou z častých nedostatků audiovizuálních překladů, které vznikly s využitím MT. Překladatel/posteditor zkrátka přehlédne, že mu stroj navrhl minulé příčestí nebo přídavné jméno v nesprávném rodu.) I vzhledem k pracnosti přidávání takovéto informace v tom zas tak velký přínos nevidím. Totéž se týká i informace o míře zdvořilosti nebo formálnosti, protože třeba tykání/vykání často v různých jazycích volíme na základě mnoha faktorů – a třeba titulky se dnes mnohdy překládají do více než dvaceti jazyků včetně jazyků asijských, které mají systémy zdvořilosti zcela odlišné. Co by podle mě naopak přínosné být mohlo, jsou algoritmy na vyhodnocování kvality strojového překladu. U každé věty či segmentu by se nějakým číselným ukazatelem automaticky ohodnotila odhadovaná kvalita překladu a překladatel by si například mohl nastavit, že chce zobrazit jen návrhy s kvalitou překračující určitou prahovou úroveň. To je vše zatím hudba budoucnosti, ale jsou tady i mnohem jednodušší řešení, která by mohla pomoci k lepšímu komfortu při práci a k lepší výsledné kvalitě. Už jsem mluvil o tom, že by využívání MT (a jakýchkoliv dalších nástrojů) mělo být na uvážení překladatele, tedy dobrovolné. K tomu je potřeba, aby se jednotlivé funkce daly snadno vypnout či konfigurovat. I ten, kdo si rád přečte návrh překladače, třeba nemusí chtít, aby byl předvyplněn v okénku pro překlad. Možná chce, aby se zobrazoval na straně nebo aby se zobrazil jen tehdy, když si to on bude přát. A rozhodně by mělo být snadné předpřeklad z okének vymazat – v jednotlivém okénku, ve více okénkách nebo úplně všude. Také by mělo být možné ovládat důležité funkce pomocí nastavitelných klávesových zkratek.

Když říkáte, že někteří překladatelé chtějí vidět návrhy MT jen někdy, souvisí to s tím, že se strojem nechtějí nechat ovlivnit?
Můžou k tomu mít i jiné důvody, ale myslím, že většinou jde skutečně o to, že chceme, aby překlad byl kvalitní a aby byl naším autorským dílem, a nechceme se nechat ovlivnit, především nevhodnými řešeními. Jak v manifestu uvádíme, z různých výzkumů vyplývá, že MT skutečně vede k chudšímu a homogennějšímu stylu a že když překladatel využívá návrhy MT, může se ztrácet velká část jeho idiolektu. To je u jakéhokoliv tvůrčího či uměleckého překladu špatně. Také si myslím, že se na kvalitě často podepíše i to, jestli daný překladatel se strojovým překladem umí nebo neumí pracovat. Z vlastní zkušenosti vím, že když někteří dobří překladatelé začnou používat strojový překlad, dochází u nich k obrovskému kvalitativnímu propadu a jsou schopni nechat v překladu formulace, které sami jako překladatelé nikdy nepoužili. Ale pokud je nikdy nikdo s MT pracovat neučil a byli najednou hozeni do vody, vlastně se není čemu divit.

Zabývá se manifest i honorářem za práci se strojovým překladem?
Ano, ale spíše popisujeme jednotlivé souvislosti, o konkrétních detailech je třeba dále jednat na profesních fórech a na setkáních se zadavateli. Píšeme i o tom, že jakmile překladatel není uznán původním autorem překladu, může to mít významný vliv na jeho příjmy. V některých zemích totiž audiovizuální překladatelé dostávají tantiémy za to, že jejich překlad je k dispozici na streamovací platformě, a jakmile nejsou uvedeni coby autoři, nemuseli by mít nárok na příjem z kolektivní správy. (V ČR překladatel za překlady zveřejněné na streamovacích platformách žádné příjmy z kolektivní správy nemá.) Asi nejsložitější otázkou je to, že když se překladače učí překládat na našich lidských překladech a zdokonalují se díky nim, měla by nám za to náležet odměna. To je ale mnohem obecnější problém, o kterém by se mělo diskutovat na širší úrovni s ekonomy, zákonodárci atd. Zajímavý je například přístup, který razí Jaron Lanier v knize Komu patří budoucnost? Říká, že když jednotlivci přispívají daty, z nichž potom nějaká velká firma profituje, měli by dostávat mikroplatby vždy, když firma jimi poskytnutá data využije a má z nich zisk. Myslím, že u překladatelů by to rozhodně svoji logiku mělo, protože bez našich překladů by automatické překladače nemohly existovat. V manifestu nicméně takto daleko nejdeme a hovoříme obecněji o adekvátních podmínkách včetně odměny a o důležitosti udržitelnosti. Protože jakmile v důsledku špatných podmínek zesílí odliv mozků, bude to problém i pro zadavatele. Z toho důvodu vyzdvihujeme důležitost dialogu všech zúčastněných stran, etiky a kvality. Myslím, že kvalita je jedním z klíčů k problému, a říkám si, že by možná stálo za to sepsat další dokument právě na téma kvalita. Dlouhodobě si totiž kladu otázku, jakými způsoby by se dala kvalita dlouhodobě podporovat, a neustále se mi vrací myšlenka, že v případě audiovizuálního překladu by dobrým nástrojem mohly být i fundované analýzy překladů, především v podobě recenzí, a to jak titulků, tak dabingu.

Máte už teď nějaké signály, že o dokument bude ze strany zadavatelů zájem?
Ano, jeden takový signál už máme. AVTE se snaží vést dialog s důležitými subjekty v oblasti audiovizuálního překladu a například s jedním velkým zadavatelem se setkává dvakrát za rok. O tom, že dokument vzniká, AVTE tento subjekt informovalo a on o něj projevil zájem. Věřím proto, že si manifest přečtou i další zadavatelé, ale i překladatelé. Myslím si totiž, že překladatelé mají o systémech strojového překladu spíše jen základní informace a když se dozvědí víc o různých souvislostech, mělo by jim to pomoci k informovanějšímu rozhodování.

Je manifest volně k dispozici?
Ano, zájemci ho budou moci najít na stránkách AVTE na adrese **http://avteurope.eu/**. V tuto chvíli je k dispozici v angličtině.

Koncept chyby v tlumočení

Tlumočníci se během procesu převodu informace dopouštějí chyb. Tyto chyby však nemusí být vždy chybami v pravém slova smyslu, nýbrž také – a to možná velmi často – strategickými řešeními nebo chybami v širokém slova smyslu stylistickými, kam řadíme jednak neobratné zacházení s jazykem, jednak chyby podmíněné tím, že různé jazyky využívají stejných nebo obdobných systémových prostředků v konkrétním kontextu v odlišných situacích. Chybu můžeme vnímat různě. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2003) definuje chybu jako „něco nesprávného, omyl“, ale také jako „něco závadného, vadu, nedostatek“. Günther Drosdowski definuje chybu jako „něco, co je odlišující se od správného; chybné rozhodnutí, přehmat, omyl; špatná vlastnost, nedostatek; místo na vyrobeném zboží, které není takové, jaké by mělo být“ (Drosdowski 1995: 1053).

Chybu v oblasti tlumočení definuje mnoho tlumočníků z praxe, ale rovněž mnoho teoretiků. Z hlediska tlumočení jsou nejzávažnější **chyby či omyly, které nežádoucím způsobem pozměňují nebo posouvají význam**. Zamyslíme-li se nad různými typy významových chyb, které se objevují v tlumočených textech, zjistíme, že **nejčastější chybou tlumočníka je, když víc než co jiného tlumočí konečnému adresátu textu pouze slova originální promluvy, nikoliv myšlenky autora promluvy** (srov. Levý, 2012). Chybovost je ale možné vysledovat i v překladech, jež jsou obecně mnohem preciznější a méně závadné, než výsledné texty tlumočení (především simultánního). „Ve všech překladatelských neporozuměních – od nejprimitivnějších až po nejjemnější, které již zdánlivě nabývají podoby zkreslení stylistických – se současně uplatňují dvě základní příčiny všech omylů: lingvistické svody původního znění a neznalost skutečnosti, o kterou jde“ (Levý 1956: 20). Přestože v ohnisku zájmu Levého stál umělecký text, jsme přesvědčeni, že jeho závěry jsou použitelné obecně.

V translatologickém slovníku (Hrdlička 1998) jsou zvláště zmíněny jen chyby významové. V souvislosti s uměleckými texty jsou akcentovány chyby jiné. „Někteří překladatelé jsou spíše filologicky vzdělaní pracovníci než umělci, mají tendenci opravovat originál, když v něm najdou odchylky od věcné správnosti. Je samozřejmé, že je možno dohodnout se na opravení detailních omylů, ale provádět botanické a zoologické opravy v básnickém líčení přírody a v básnických obrazech je absurdní“ (Levý 1983: 45). Významové chyby jsou přirozeně řídké, protože i „nejhorší překladatel stěží dokáže po přeložení celé knihy neznat skutečnost, jejímž je titul uměleckým zobrazením, tj. dílo samo. I zde však k významovým omylům dochází, má-li překladatel zprostředkovaný vztah ke skutečnosti názvem označované, tj. překládá-li např. v literární příručce knižní tituly bez znalosti děl samých“ (Levý 2012: 157).

V tlumočení vnímáme obecně za chybu vše, co se odchyluje od zdrojové informace a od „normálu“ v komunikaci v cílovém jazyce.

Existuje několik pokusů porozumět tlumočení prostřednictvím popisu a modelů procesu tlumočení (např. Gerver 1976, Moser 1978, Cokely 1985 a další). Přestože tyto modely přikládají váhu různým souborům faktorů a charakteristik ovlivňujících tlumočení, všechny se dívají na tlumočení jako na **komplexní proces**.

Kopczyński (1980) chybám tlumočníků (mluvených jazyků) věnoval velkou část svých textů. Chybu definoval jako **„jakýkoliv výrok mluvčího, který**

se odchyluje od přijímané normy“ (1980: 63) a popsal dva typy chyb: a) ty, které porušují pravidla, jež mluvčí nezná – **chyby nedostatečné kompetence** (***errors of competence***), b) ty, které porušují pravidla, jež mluvčí zná – **chyby samotného vyjádření** (***errors of performance***). Druhý typ chyb je dle Kopczyńského často způsoben nepozorností, stresem, únavou a podobnými faktory. Mezi chyby nedostatečné kompetence patří hlavně významové chyby, jichž si příjemce bez znalosti originálu nemusí vůbec všimnout (Kopczyński 1980: 75, 82). K oběma hlavním kategoriím autor dodává c) **chyby narušující komunikační cíl (*errors of communicative appropriateness*)**.

V úvodu ke své analýze chyb Kopczyński (1980) uvedl, že z pohledu hodnotitele **mohou být chybnými nazývány pouze ty výroky, které porušují pravidla, jež jsou řečníkovi známa** (tj. chyby v produkci). Kopczyński použil taxonomii chyb, již původně představil Barik (1975). Ta rozlišuje tři hlavní typy chyb, při nichž se tlumočník může odchýlit od původního sdělení ve zdrojovém jazyce. Jde o omise (tj. výpustky, vynechávky), adice (tj. přidání) a substituce (tj. nahrazení), přičemž každá z těchto kategorií se ještě dále dělí na několik typů. **Adice** lze rozdělit na kvalifikační, rozvíjející, vztahové a uzavírající. K substitucím se řadí mírné a hrubé sémantické chyby projevující se na úrovni lexikálních jednotek nebo řečových úseků (jako jsou fráze či věty). Taxonomie **výpustek** (omisí) zahrnuje čtyři typy chyb: **přeskočení** (jedné lexikální jednotky), **nedostatky v porozumění** (vypuštění větší významové jednotky v důsledku nepochopení sdělení ve zdrojovém jazyce), **zpoždění** (vypuštění větší významové jednotky v důsledku příliš dlouhého časového posunu za řečníkem) a **skládání** (spojování prvků z různých vět či souvětí).

Kopczyński (1980) zaznamenal, že Barik (1975) studoval řadu různých typů výpustek, jež dělají profesionální i amatérští tlumočníci. Přitom zjistil, že obě skupiny vypouštějí při tlumočení do svého mateřského jazyka přibližně stejné množství materiálu jako při tlumočení do cizího jazyka. V tlumočení s přípravou bylo více výpustek než ve spontánním tlumočení, k čemuž vedl delší časový odstup.

Kopczyński (1980) provedl vlastní studii, v níž využil Barikovu (1975) taxonomii pro analýzu chyb, a pokusil se stanovit **hranici mezi správným a chybným převodem**.[1] Studie pracovala s lexikálně nasyceným textem ve formálním jazykovém rejstříku, který Kopczyński popsal jako „typ textu, který lze řadit mezi psané monology určené k ústnímu přednesu“ (1980: 76).

Na základě poznatků ze své studie Kopczyński (1980) detailně popsal různé typy chyb, jež se v tlumočení vyskytly, včetně chyb syntaktických a lexikálních, chyb v produkci (např. váhání, opakování atd.), adicí a výpustek.

Chybu v širším slova smyslu chápe **Falbová** (1979) jako **cokoliv, co narušuje kohezi (formální plynulost textu) a koherenci (obsahová plynulost textu) zdrojového textu v cílovém textu a dále ekvivalenci na úrovni obsahu a formy mezi zdrojovým a cílovým textem**. Autorka zkoumá tlumočnické nedostatky na základě analytické evaluační mřížky, jež obsahuje dva hlavní pilíře. Prvním je nutnost zachování **obsahové přesnosti** a úplnosti **informace** (kritérium obsahu) a druhým **formální prezentace** přetlumočeného sdělení v cílovém jazyce (kritérium formy). Jako jednotku analýzy si Falbová stanovila odstavec, neboť analýza na úrovni úseku po sto slovech se jí zdála uměle vytvořená a nevhodná. Analýza na úrovni odstavce má tu výhodu, že odstavec představuje část celku, která má myšlenkovou a argumentační linii řazenou za sebou lineárně a je provázána morfosyntaktickými a pragmatickými vztahy.

Mezi **obsahové nedostatky** řadí Falbová (1979) a) **nedostatečnou koherenci informace**, tj. absenci zájmen, spojujících prvků, výskyt nepravých syntagmat, jejichž výsledkem jsou nesmysluplné či protichůdné části sdělení nebo sdělení s mylným významem; b) **ztrátu informace zahrnující** ztrátu absencí nebo vypuštěním, ztrátu oslabením, ztrátu zobecněním, ztrátu intenzity, ztrátu vztahů v textu, ztrátu substitucí; c) **přidávání** informací, jež se nevyskytují ve zdrojovém projevu a jsou do cílového projevu přidány neopodstatněně.

Mezi formální nedostatky patří podle Falbové a) **nedostatečná koheze**, tj. např. záměna čísla/rodu podmětu a přísudku, chyby v zájmenech a v jejich anaforickém/kataforickém použití apod., přesto je ale smysl sdělení pochopitelný; b) **lexikální neobratnost**, tj. nevhodný registr jazyka, nevhodná kolokace ap.; c) **formulační neobratnost**: chybný slovosled, struktura vět a souvětí.

Daniel Gile (1999) rozlišuje dvě hlavní kategorie selhání tlumočníka z hlediska obsahu a formy. **Forma** podle něj zahrnuje také sníženou kvalitu hlasu, prozodické a jazykové kvality (jazykové chyby a neobratnosti na různých úrovních), snížení jasnosti sdělení a „přízvuk“ způsobený interferencemi. **Obsah** podle něj ovlivňují neopodstatněné výpustky jednotek informace, neopodstatněné přidávání informací a deformace informací obsažených ve zdrojovém textu.

Gile (1987) zkoumal výkony pěti studentů tlumočení během jednoho roku. Poté u každého z nich vyhodnotil průměrný počet chyb připadajících na 100 řádků transkripce (odpovídá zhruba 3–5 minutám projevu). Srovnával výkony u připravených a improvizovaných projevů simultánního tlumočení. Jako první kategorii chyb určil **neobratná vyjádření** (maladresses), do nichž zařadil neobratná vyjádření lexikální, gramatická a stylistická. Tato odchýlení od normy nelze dle autora považovat přímo za chyby, jsou to však výrazy neobvykle užité v daném kontextu, jež hodnotitelé transkripcí ihned zaznamenali. Neobratná vyjádření představovala většinu chyb, jež studenti ve svých projevech udělali – u simultánního tlumočení představovala 65 % chyb, v absolutních číslech bylo nejvíce chyb zaznamenáno vždy u simultánního tlumočení.

Do další Gilovy kategorie **chyb** (fautes) se řadí **vážnější lexikální chyby**, které se od neobratných vyjádření liší tím, že předmětná slova v cílovém jazyce vůbec neexistují, nejde jen o jejich nesprávné užití. Čeňková (1988: 153–154) považuje lexikální posuny za jeden z nejrozšířenějších druhů jazykových chyb v tlumočníkově projevu.

Ve své studii (2011) uvádí Gile mezi jazykovými chybami i fonologické chyby – zřejmé **chyby ve výslovnosti**. Do této kategorie podle něj nespadá nepřirozený rytmus, „sekaná“ intonace, váhání, pauzy, hezitační zvuky ani opakování, protože tyto prvky se špatně měří a jejich vliv na degradaci jazyka je sporný. Konkrétně tedy do Gilových fonologických chyb patří nesprávně vyslovená slova s přidanými hláskami, vynechanými hláskami či se záměnou hlásek. Fonologické chyby představovaly v Gilově výzkumu 6 % případů hodnocených chyb v simultánním tlumočení.

Gile (1987) upozorňuje na úskalí kvantifikace a analýzy chyb v tlumočnickém výzkumu. Je velmi důležité jasně vymezit kategorie chyb a stanovit

[1] Zvolil část textu zachycující politické přípitky na diplomatické recepci a požádal osm studentů o jeho přetlumočení mezi angličtinou a polštinou.

hranici vnímání chyby. Dále zmiňuje nedokonalost „**negativního hodnocení**“, v němž se pouze počítají chyby a nezohledňují se pozitivní aspekty. Také Kopczyński (1980: 67) uvádí, že by se při analýze chyb mělo jasně stanovit, co je ještě přijatelné a co už ne. Zároveň se musí brát v potaz fakt, že obsahuje-li tlumočení vymezené chyby, neznamená to nutně, že se jedná o tlumočení špatné. To zdůrazňuje i Gile (2011), když tvrdí, že „tlumočníci dělají chyby“, jinak by to ani nebyli lidé. Neznamená to však automaticky, že by to byli špatní tlumočníci.

Vnímáme tedy chybu jako **odchylku od zdrojového textu, která je vnímána neslyšícím rodilým uživatelem znakového jazyka jako překážka v porozumění nebo jako nerespektování jazykových a kulturních specifik cílového jazyka**.

Seznam použité literatury:

Barik, H. C., 1975/2002. Simultaneous Interpretation. Qualitative and linguistic data. In Pöchhacker, F.; Shlesinger, M., eds. The Interpreting Studies Reader. London; New York: Routledge, s. 79–91.

ČEŇKOVÁ, I., 1988. Teoretické aspekty simultánního tlumočení. Praha: Karolinum. 209 s.

DROSDOWSKI, G., 1993–1995. Duden Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. Bibliographisches Institut, Mannheim u. a. (8 Bände).

GERVER, D., 1976. A Psychological Approach to Simultaneous Interpretation. Meta 20/2, s. 119–128.

Gile, D., 1987. Les exercices d'interprétetion et la dégradation du français: une étude de cas. Meta 32, č. 4, s. 420–428.

Gile, D., 1991. Methodological Aspects of Interpretation and Translation Research. In: Lambert, S.; Moser-Mercer, B., eds. Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting. Amsterdam; Philadelpia: John Benjamins Publishing Company, s. 39–56.

GILE, D., 1995. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing company.

Gile, D., 1997. Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem. In: Danks, J.; SHREVE, G. Cognitive Processes in Translation and Interpreting. London: Sage.

GILE, D., 1999. Testing the Effort Models' tightrope hypothesis in simultaneous interpreting. A contribution. Hermes 23, s. 153–172.

HRDLIČKA, M., 1998. Translatologický slovník: výběr z českých a slovenských prací z teorie překladu. Praha; Bratislava: Jednota tlumočníků a překladatelů, 99 s.

Kopczyński, A., 1980. Conference Interpreting. Some linguistic and communicative problems. Poznań: Univerzita Adama Mickiewicze.

LEVÝ, J.; Ilek, B., 1956. Kapitoly z teorie a metodiky překladu. Praha, SPN. 94 s.

LEVÝ, J., 2012. Umění překladu. Praha: Apostrof.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 3. vyd. Praha: Academia, 2003.

MGR. NAĎA HYNKOVÁ DINGOVÁ, PHD.

Působí v Ústavu jazyků a komunikace neslyšících Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Odborně se zaměřuje zejména na problematiku tlumočení a překladu českého znakového jazyka (disertační práce Typologie chyb v tlumočení z češtiny do českého znakového jazyka, 2017), vede také profesní přípravu tlumočníků a léta se sama věnuje tlumočení v nejrůznějších sférách (média, soudní tlumočení, odborné konference aj.). Dlouhodobě se zabývá divadlem Neslyšících, pravidelně tlumočí divadelní inscenace a hudbu (Divadlo Na Zábradlí, Divadlo Kampa aj.), např. představení Jaroslava Duška Čtyři dohody a Pátá dohoda. Připravuje také scénáře televizních pořadů o Neslyšících.

Tlumočení a hrobka českých králů, aneb co všechno se může překladateli stát

foto © Lucie Sedláčková Půlpánová

Vedení Ministerstva dopravy pozvalo jednou vysokého funkcionáře z Paláce národů OSN do Prahy na jeho přání k projednání naléhavých otázek mezinárodní dopravy.

Byl to Švýcar, přijel s manželkou a synem a já jsem jej měla trvale doprovázet a tlumočit mu.

První den návštěvy dopoledne proběhla na ministerstvu věcná rozprava. Po ní došlo v jedné restauraci, považované tehdy za luxusní, na oficiální oběd a to i za účasti jeho ženy a syna.

Když jsme s náměstkem ministra dopravy zjistili, že jako předkrm se bude podávat ruské vejce – v horkém létě nebezpečné – neváhali jsme a jako aperitiv jsme si oba objednali velkou slivovici, zatímco Švýcar si dal pomerančový džus a jeho rodinní příslušníci rovněž nějaký nealkoholický nápoj.

Po obědě následoval v souladu s přáním hosta a jeho rodiny kulturní program – návštěva hrobky českých králů na Hradčanech. Náměstek se omluvil a sdělil, že je k hrobce spolehlivě dovedu hezkou pěší procházkou po královské cestě, která vedla nedaleko od restaurace.

Na Karlově mostě se začal Švýcar strašně potit a já měla veliké obavy, zda se o něj nepokouší infarkt. Široko daleko nebyla žádná telefonní budka (mobily ještě neexistovaly), ani stanoviště taxi. Ptala jsem se ho, zda mu není špatně a on odpověděl, že je vše v pořádku, jen by si potřeboval někde umýt ruce, což v diplomatické mluvě znamená, že naléhavě potřebuje jít na toaletu. Uklidnila jsem jej, že to není problém, na konci mostu je prvotřídní hotel s restaurací, kam můžeme zajít.

A tak jsme pokračovali v procházce po Karlově mostě s mým výkladem historie. Švýcarovi se šlo čím dál tím hůř, nohama už jen šoupal po zemi a čím dál, tím víc, se potil. Když jsme došli k soše svatého Jana Nepomuckého, chtěla jsem hosty vyzvat, aby si něco přáli, že se dotkneme sochy a přání se nám splní. Ale to jsem již nestihla. Švýcar měl těžké zažívací potíže, pomerančový džus s ruským vejcem udělaly své, a on u sochy svatého Jana Nepomuckého pustil vše do kalhot.

Byla jsem v šoku, s výčitkami hleděla na svatého a v duchu jsem si říkala: „Svatý Jane Nepomucký, absolvovala jsem takových školení a kurzů diplomatického protokolu, prostudovala jsem tolik příruček a skript, ale moje sloní fotografická paměť, která v duchu listuje tou literaturou, si vybavuje jen samé blbosti. Nikde jsem nenašla poučení, co si počít, když se Švýcar podělá na Karlově mostě."

On se nesmírně omlouval a já jsem jej ujišťovala, že to nevadí, že jsem už starší žena a plně chápu, co všechno se může stát a že je to lidské. Návštěva toalet v prvotřídním hotelu na konci Karlova mostu už nepřicházela v úvahu, a tak jsem mu sdělila, že za chvíli dojdeme na Malostranské náměstí, kde je stanoviště taxi, takže se můžeme všichni vrátit do hotelu. Rodina však rozhodla, že taxíkem se vrátí do hotelu pouze otec a oni se mnou budou pokračovat dál k hrobce českých králů.

Na Malostranském náměstí však jako naschvál nebylo ani kolo. Host se zatím šel trochu omýt na toaletu místní kavárny. Mezitím se jeden taxík objevil. Zeptala jsem se, zda by mi neodvezl jednoho Švýcara do hotelu na Václavském náměstí. Taxikář ucítil devizové ryto, vyskočil, otevřel dokořán zadní dveře, pronesl: „Madam, pro Vás všechno," a vrátil se za volant. No jen jestli, pomyslela jsem si.

Pak se objevil úplně promáčený Švýcar, tak jsem jej rychle usadila na zadní sedadlo a dala pokyn k odjezdu. Nevím, jak dlouho potom taxikář čistil, větral a dezinfikoval svůj vůz, jak nadával a proklínal tu madam, pro kterou by udělal všechno.

My jsme posléze bez další nehody došli ke hrobce českých králů. Potom jsem je odvezla do hotelu a k večeru jsem se ještě vrátila do práce, abych si sbalila věci a znavená z celého dne odešla postarat se o mou tehdy ještě početnou rodinu.

Jen jsem otevřela dveře kanceláře, zvonil telefon a náměstek ministra dopravy se mě ptal, jak se našemu hostovi líbila hrobka českých králů. Po pravdě jsem mu řekla, že členům jeho rodiny se líbila moc, ale jemu se udělalo trochu nevolno, tak se raději vrátil taxíkem do hotelu.

Náměstek se mne však tak dlouho vyptával, co se konkrétně stalo, až mu ruply nervy a začal řvát, že ze mě nebude tahat informace jako z chlupaté deky a abych okamžitě přišla do jeho kanceláře, kde výslech pokračoval. Nechtěla jsem mu to říci, ale měla jsem už také všeho dost, a tak jsem nakonec hlasitě pronesla: „Ten Švýcar se na Karlově mostě u sochy svatého Jana Nepomuckého kompletně posral."

Náměstek ztuhnul a já byla přesvědčená, že mě vyhodí z práce. Ale on za chvíli vstal ze židle a blížil se ke mně – tak si říkám aha, nevyhodí mě, jde mě praštit a zabít, ale už mi to bylo jedno. Trápilo mě jen, jak moje malá dcera bude vyrůstat coby sirotek bez maminky. Prošel však kolem mě k velkému železnému trezoru, čímž jsem nabyla přesvědčení, že si jde pro svou legálně drženou zbraň, a že mě zřejmě zastřelí.

On však vyndal litrovou láhev pravé domácí moravské slivovice, nalil dvě velká štamprlata a pronesl: „Kopněte to do sebe." Zvyklá na poslušnost a vojenskou disciplínu mezi „modrou armádou" mých spolupracovníků letců, železničářů, námořních a říčních kapitánů jsem tedy vypila na ex tu decku slivovice a poslechla jsem si poučení, že taková příhoda se může stát každému, že o ní nebudeme nikdy nikde mluvit a že ani při dalších jednáních se Švýcarem se k ní nebudeme vracet.

Když však další den přišel host na jednání, už ve dveřích křičel: „Pane náměstku, mě je to tak trapné, moc se omlouvám." Byl ujištěn, že se vůbec nic nestalo a že máme plné pochopení pro takové nehody, neboť jsou lidské.

No a onen náměstek ministra na nejbližší poradě se všemi řediteli odborných útvarů, které řídil, podal podrobnou informaci o oné neblahé události. Zpráva o nehodě se bleskovou rychlostí rozletěla nejenom po celém ministerstvu, ale i po celém rezortu, včetně všech podřízených organizací.

Jednou jsem potom kráčela po chodbě ministerstva a proti mně šel náměstek s nějakým cizím pánem. Když jsme se pozdravili, tak jsem slyšela onoho pána, jak se ptá: „Co to je za babu?" A náměstek odpověděl: „Ale, to je ta, co se jí posral ten Švýcar na Karlově mostě." A toho flastru jsem se už nikdy nezbavila.

Švýcar však se mnou dlouho, až do své smrti, udržoval kontakt. Takové intimní chvíle jako se mnou na Karlově mostě už totiž určitě se žádnou jinou ženou v životě nezažil.

PHDR. MGR. BOŽENA ŠVEHLOVÁ, CSC.
tlumočnice a překladatelka

VÝLET DO KOLÍNA

Zlý coronavirus nám neumožnil pořádat tradiční jarní jeronýmský výlet. My jsme se však nevzdali a uskutečnili jsme jej v létě – poslední červnovou neděli. Tentokrát jsme se vypravili do Kolína, kde byl naším cílem kostel sv. Bartoloměje, Bartolomějské návrší a na závěr restaurace Bartolomějka.

Chrám sv. Bartoloměje patří mezi naše nejvýznamnější gotické sakrální stavby. S jeho výstavbou se začalo krátce po založení královského města Kolína v polovině 13. století za vlády krále Přemysla Otakara II. Původní kostel byl tedy postaven v raně gotickém stylu. O století později, kdy jej těžce poškodil požár, byl na jeho obnovu povolán architekt Petr Parléř, jehož k tomuto účelu uvolnil císař Karel IV. ze stavby katedrály sv. Víta. Parléř kostel zrekonstruoval a rozšířil ve stylu vrcholné gotiky. Při opravách po třicetileté válce získal chrám, zejména v interiéru, prvky barokní. A konečně – na přelomu 19. a 20. století provedl architekt Josef Mocker puristickou rekonstrukci, a kostel tedy nese i prvky neogotického stylu. Kromě chrámu jsme si prohlédli i další zajímavá místa Bartolomějského návrší – barokní kostnici a parkány osázené pestrobarevnými květinami. Obojí bylo po rekonstrukci otevřeno teprve na podzim loňského roku. Při prohlídce se nám trochu pletl pod nohy (nebo to bylo obráceně?) filmový štáb, který upravoval interiér kostela pro natáčení plánované na následující den.

Z Bartolomějského návrší jsme přešli na nedaleké Husovo náměstí, kde se nachází další z kolínských pamětihodností – památník Jana Husa od sochaře Františka Bílka. Je to monumentální sedmimetrová socha představující Mistra Jana, jak vystupuje z plamenů hořícího stromu.

Poté jsme se rozdělili – část výletníků zůstala v Kolíně a prohlédla si jeho další památky. Skalní turisty neodradily ani teploty blížící se k 30 °C a vydali na 13 km dlouhý pochod kolem města.

A na závěr mého povídání ještě jedna zajímavost: víte proč je kolínský chrám zasvěcen sv. Bartoloměji? Ve středověku se i v okolí Kolína těžilo stříbro a sv. Bartoloměj byl původně patronem horníků. Až koncem středověku ho ve funkci vystřídala sv. Barbora, jejíž kult do Čech přišel ze Saska.

MGR. ALENA ŠOURKOVÁ
tlumočnice a překladatelka
členka Výkonného výboru JTP

Dále vyšlo (nebo vyjde)...

Lexikologie korejštiny / Vladimír Pucek. 3. vydání. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 2021. ISBN 978-80-246-4957-3: Kč 200,00.

Syntaktické termíny v ruštině a češtině: komparativní pohled / Olga Berger. Brno: Masarykova univerzita, 2021. ISBN 978-80-210-9807-7: Kč 320,00.

Cukrovarnický výkladový slovník / Jaroslav Gebler, Zdeněk Hotový. 1. vydání. Praha: VUC Praha, 2021. ISBN 978-80-270-9791-3.

Malý žákovský slovník prevence: slovník pro žáky a jejich rodiče / Josef Hanák. 1. vydání. Ratíškovice: Základní škola a Mateřská škola Ratíškovice, 2021. ISBN 978-80-11-00054-7.

Adaptace malých a středních podniků v sektoru služeb na podmínky Společnosti 4.0 / Lilia Dvořáková a kolektiv. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2021. Terminologický slovník. ISBN 978-80-7380-855-6.

Atlas lidových krojů České republiky / Pavla Hampton, Jan Kuča. 1. vydání. Bohdaneč: Cyranův Ostrov, 2021. ISBN 978-80-908276-0-8: Kč 600,00.

Mšice, malý atlas do ruky. Díl 8 / Svatopluk Rychlý, David Fryč. 1. vydání. Brno: Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, 2021, ISBN 978-80-7401-199-3.

Lexikon léčivých kamenů / Josef Pavel Kreperát. 10. vydání. Praha: Granit, 2021. ISBN 978-80-7296-132-0: Kč 249,00.

Stavitelé z říše zvířat / Emilia Dziubaková. Brno: Host, 2021. ISBN 978-80-275-0212-7.

Květiny naší přírody / Andrea Pinnington, Caz Buckingham, přel. Hana Marsault. Praha: Edika, 2021. ISBN 978-80-266-1620-7: Kč 269,00.

Co tu kvete? / Margot Spohnová a kol. Praha: Esence, 2021. ISBN 978-80-242-7305-1: Kč 499,00.

Bylinkopedie 2 / Brno: CPress, 2021. ISBN 978-80-264-3506-8: Kč 349,00.

Academia, Praha 2021

Brouci čeledi kožojedovití (Dermestidae) České a Slovenské republiky = Beetles of the family Dermestidae of the Czech and Slovak Republics / Jiří Háva. 2., doplněné vydání. ISBN 978-80-200-3241-6.

Shakespearova Anglie: portrét doby / Martin Hilský. 1. vydání, 1. dotisk. ISBN 978-80-200-3168-6.

Kniha náboženských a filosofických sekt a škol: (díly věnované islámským směrům a odnožím) / Muhammad aš-Šahrastání; z arabského originálu Kitáb al-milal wa an-nihal přeložil a úvodní statí a poznámkami opatřil Bronislav Ostřanský. 1. vydání. ISBN 978-80-200-3233-1.

Biografický slovník českých zemí. Hem-Hi. 1. vydání. Praha: Historický ústav AV ČR: Academia, 2021. ISBN 80-7277-214-7 (soubor). ISBN 978-80-7286-377-8 (Historický ústav AV ČR), ISBN 978-80-200-3275-1 (Academia).

Euromedia Group, Praha 2021

Plemena koní / Silke Behlingová. 1. vydání. ISBN 978-80-242-7608-3.

Druhá světová válka: obrazová encyklopedie. 1. vydání. ISBN 978-80-242-7647-2.

Kniha biologie. 1. vydání. ISBN 978-80-242-7646-5.

Názorná encyklopedie. 1. vydání. ISBN 978-80-242-7671-7.

Univerzita Palackého, Olomouc 2021

Tak govorjat v russkom internete: slovar' / Marija Dobrova. 1. vydání. ISBN 978-80-244-5820-5.

Nové jevy v ruské a slovanské frazeologii / Alla Arkanhelska (ed.) a kol. 1. vydání. ISBN 978-80-244-5889-2.

Manuel de linguistique française et de linguistique générale / Samuel Bidaud. 1. vydání. Gramatická terminologie. ISBN 978-80-244-5799-4: Kč 200,00.

Aspekty literárního překladu: mediační úloha překladatele / Jitka Zehnalová. 1. vydání. ISBN 978-80-244-5741-3: Kč 300,00.

MGR. ALENA ŠOURKOVÁ
tlumočnice a překladatelka

ToP
(tlumočení-překlad)

Číslo 141 ročník XXXII – 2021
podzim 2021
ToP (tlumočení-překlad)
Odborný bulletin Jednoty tlumočníků
a překladatelů
ISSN 1210-4159 (tištěná verze, 1990-2014)
ISSN 2336-8888 (elektronická verze od 2015,
platí i pro elektronický archiv starších ročníků)
JTP je členem Mezinárodní federace
překladatelů FIT – Féderation internationale
des traducteurs, organizace třídy „A“ uznané
UNESCO.

šéfredaktor Petr Kautský
redakční rada Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.,
Amalaine Diabová, Ing. Miroslav Herold, CSc.,
PhDr. Milan Hrdlička, CSc.,
Mgr. Edita Jiráková Ph.D.,
Mgr. Marie Kopecká, PhDr. Andrej Rády,
PhDr. Tomáš Svoboda, Ph.D.,
Mgr. Alena Šourková, Mgr. Andreas Weber.

redakce
JTP – ToP, Senovážné nám. 23, 110 00 Praha 1.
Telefon: 224 142 517. 224 142 312.
E-mail: jtp@jtpunion.org
www.jtpunion.org
Facebook: jtp@jtpunion.org

předplatné 2021 v ČR 200 Kč, v zahraničí
10 eur.
Cena jednoho čísla 65 Kč.
Zdarma členům JTP, ASKOT a řádným členům
České komory tlumočníků znakového jazyka.
Bankovní účet: 2800245144/2010
BIC: FIOBCZPPXX
IBAN: CZ5020100000002800245144

Registrace MK ČR 6198 TS: 7B B1.
Čtvrtletník. Vychází jen ve formátu PDF.
Uzávěrka tohoto čísla 31. 8. 2021.
Vydala © Jednota tlumočníků a překladatelů,
IČ CZ002505676.

Za obsah článků odpovídají autoři. Texty
neprošly jazykovou úpravou. Příspěvky
nemusejí vyjadřovat stanovisko redakce.
Příspěvky se nehonorují. Příspěvky zde
otištěné nesmí být reprodukovány v žádné
formě, ani elektronickým či mechanickým
způsobem, včetně systémů pro ukládání
a vyhledávání informací, bez souhlasu držitelů
copyrightu. Citace z textů možno přetisknout
pouze s uvedením zdroje.

smosk CENTRUM

Pronájem kanceláří

dobré ceny
příjemné prostředí
výborná dostupnost
široká paleta služeb

Pište na

pronajmy@smosk.cz

Pronájmy kanceláří

Nabízíme kanceláře pro Vaše podnikání. Kanceláře si můžete pronajmout jednotlivě i po větších celcích. Kanceláře jsou vzdušné s vysokými stropy a výhledem na náměstí, do parku nebo do atria.

Jak k nám?

- **metrem**: A - Můstek, B - Můstek, Náměstí Republiky, C - Hlavní nádraží,
- **tramvají**: Jindřišská, Masarykovo nádraží,
- **vlakem**: Hlavní nádraží, Masarykovo nádraží
- **autem** - pro ojedinělé případy nabízíme omezené množství parkovacích míst

O komplexu

Komplex budov se nachází v centru Prahy přímo **u Jindřišské věže**. V komplexu můžete využít paletu služeb od restaurací přes poradenské služby až ke zdravotnickému zařízení. Můžete využít několika osobních výtahů i jednoho nákladního. V blízkosti naleznete park, hlavní poštu nebo multikino.

Senovážné náměstí 23
Praha 1, 110 00

Více informací na **www.smosk.cz**
+420 224 14 2313, +420 224 14 2314